

MILIEURAMA

AANDBLAD VAN DE BOND BETER LEEFMILIEU

Afgiftekantoor
Brussel X

MILIEURAMA WORDT GEDRUKT MET INKT OP VEGETALE BASIS

DE KUST EN DE
BINNENWATEREN

GIFTIGE BRONNEN

HOE BRUIN IS DE
BLAUWE DONAU?

INTERELECTRA & BBL

MOBILITEIT
IN HONGARIJE

TETRA ALS PUBLICITAIR
GLIJMIDDEL

In deze milieurama:

De **kust** en de **binnenwateren**.
De blauwe wimpel halfstok.
3-6

Hoe bruin is
de blauwe **Donau**?
7-8

Hebt u een **bron** in de tuin?
Bent u reeds vergiftigd?
9-12

Vorder eens mee.
Dan vordert u **wet** op blz.
13

Leg uw agenda eens
naast die van **agenda 21**.
De drukst bezette is die op blz.
14-17

Alle spoken
naar de **Frontlijn**.
18

BBL-voorzitter:
van prof tot lampendraaier.
Interelectra en BBL op blz.
19-21

Hongarije op de drempel van
de westerse verkeerschaos.
22-23

Uw **koffie** smaakt naar méér.
Bijvoorbeeld naar Eko-tips.
24-25

Het **Instituut voor
Ekologische Politiek**:
hoe eurocentristisch bent u?
26-28

Vond u ook iets slijmerigs
in uw brievenbus? **Tetra**!
29-31

Boek en Milieu
32-33

Puzzel
34

**Kalender
& Kolofon**
35

Editoriaal

Met de woorden van het wilde westen verklaren wij dat we het binnen de ruimte van deze luttele zinnen niet zullen hebben over onze financiële perikelen, noch over de kwaliteit van het zwemwater aan onze drukbezochte Noordzee, noch over de waterverdragen die in stroomversnelling komen, noch over...

We willen het wél hebben over onze Vlaamse regering, die zich in verschillende verklaringen de vraag stelt op welke manier de mobiliteit kan beheerst worden, zeggende "dat de bestaande verkeersinfrastructuur pas uitgebreid kan worden wanneer het onmogelijk is de aktuele of verwachte verkeersstromen op te vangen via de bestaande infrastructuur of via het stimuleren van komplementaire vervoersmiddelen (gemeenschappelijk vervoer, binnenvaart)". Het regeerakkoord heeft immers twee centrale doelstellingen voor het ruimtelijke beleid: bescherming van de open ruimte en herwaardering van het stedelijk milieu. Tegelijkertijd ziet het "rollend driejarenprogramma wegeninfrastructuur Vlaamse gewestwegen" het licht en komt 1,4 miljard frank vrij voor "economische projecten". Deze zogenaamde economische projecten zijn nieuwe wegen.

"Genoeg weg" zegt de milieubeweging. Genoeg mooie beleidsverklaringen, genoeg weg-gesmeten geld!

Lieve Grauls

Foto: Luc Verheegen

Integraal beheer Europese kustzones gewenst

KAPERS OP DE KUST

Kustgebieden in de Europese Gemeenschap worden steeds meer blootgesteld aan allerlei druk van buitenaf. Toerisme en industrie vormen, samen met talloze andere problemen, enkele van de voornaamste bedreigingen. Een nieuwe aanpak dringt zich op. "Geïntegreerd beheer van kustzones" luidt het nieuwe credo. Het Europees Milieuburo (EEB) dacht hierover na tijdens een zonnig weekend in mei in de Deense hoofdstad Kopenhagen. Bond Beter Leefmilieu woonde deze bijeenkomst bij.

De Europese gemeenschap heeft een vrij lange kustlijn, vooral in het Verenigd Koninkrijk (23.000 km), Griekenland (16.000 km), Italië (7500 km), Spanje (7500 km) en Frankrijk (5500 km). Het kustlandschap is zeer divers: feërieke zandduinen, talloze zoutmeren, waardevolle lagunes, doorwaadbare wadden en puntige krijtrotsen zorgen voor de nodige afwisseling.

PROBLEMEN DIEP ALS DE ZEE
Maar de problemen waar de Europese kusten mee worden gekonfronteerd, zijn groot. Bepaalde kustgebieden hebben immers af te rekenen met een enorme urbanisatietoename, recreatiedruk en havenkonstrukties. Zo hebben de ongebreidelde bouwwoede en het onaflatende kusttoerisme reeds de helft van de oorspronkelijk 5000 ha Belgische duinen vernietigd. De overige helft is niet alleen versnipperd, maar wordt tevens blootgesteld aan verdere bouwwerken en waterwinning. Ook de toenemende mobiliteitsdrang verandert steeds meer kuststroken in snelle betonlinten. Italië kan hier inmiddels een hartig woordje over mee praten. Een snelle internationale wegverbinding over zee, tussen de Deense hoofdstad en het Zweedse Malmö, dreigt rakelings

1. VERANDERING EN Vernietiging van Habitats

urbanisatie en wegenbouw	B, NL, SP, F, I, GR, P, GB
toeristische infrastructuur	GR, SP, P, F, IR, B, NL, BRD
industrie en havens	SP, B, F, GR, IR
landwinning	NL, BRD, GR
erosie- en vloedpreventie	GB, NL
landbouwactiviteiten	GR, SP, P, NL, BRD, GB
overbevissing en aquakultuur	NL, GR, IR
waterwinning	NL, B, GR
branden	GR, SP
ontginning (zand, mineralen)	SP, GB, GR, B

2. Achteruitgang van de Kwaliteit van het Leefmilieu

chemische vervuiling (industriële- en havenactiviteiten)	SP, F, IT, P, IR, NL, B
olieverontreiniging	IR, SP, B, NL, F, IT
organische vervuiling (landbouw, urbanisatie en toerisme)	GR, IT, NL, BRD
vast afval (urbanisatie en toerisme)	IR, SP

3. Verstoring van de Fauna

toerisme en recreatie	SP, F, B, P
jacht en militaire activiteiten	NL, BRD, F
gas- en olieboringen	NL, BRD

Tabel 1. Belangrijkste problemen van de EG-kustgebieden

(H. Bigaré, mei 1993)

langs een befaamd vogeleiland te scheren. De fameuse Regionale Ontwikkelingsfondsen van de EG zijn vaak allesbehalve kustvriendelijk. Er zijn voorbeelden genoeg om het schrijnende van de situatie te illustreren.

OVERZICHT IN 10 EG-LANDEN

In een studie van de Spaanse organisatie AEDMAR worden de verschillende bedreigingen van de kusten in 10 EG-lidstaten op een rijtje geplaatst. Volgens Hilde Bigaré,

"Hotel met mooie ligging..." te Middelkerke.

Foto: Luc Verhaegen

koördinator van deze Europese studie, 'hebben de Europese kusten voornamelijk te lijden onder de verandering en vernietiging van waardevolle habitats, een algemene achteruitgang van de kwaliteit van het leefmilieu en een onaflatende verstoring van het dierenleven'. Tabel 1 toont een overzicht van de voornaamste knelpunten met telkens de verschillende Europese lidstaten waar de problemen een akuit karakter aannemen. Hieruit blijkt dat vooral de zandstranden, de wadden, zoutmeren en het ecosysteem van de duinen het felst onder vuur liggen. Alhoewel de problemen verschillend van aard kunnen zijn, ontkomt geen enkele EG-lidstaat eraan.

TOERISME

Het EEB-seminarie in Kopenhagen ging in op een aantal akute problemen, zoals toerisme en olietransporten langsheen kusten. Het ongebreidelde toerisme van de laatste decennia leidde tot de vernietiging van hele kuststroken. Het opvangen van de vraag tijdens het piekseizoen en het spekuleren op korte termijn winsten veroorzaakte de vernietiging van waardevolle habitats, drinkwatertekorten, verkeersoverlast, verstoring, enz...

Zo gaat 90% van de toeristische investeringen in Griekenland naar de kustgebieden. Aantrekkelijke bosgebieden krijgen er ruime toeristische faciliteiten ingeplant. In Spanje en Portugal staan kuststranden, alsook waardevolle rivierdelta's (o.a. delta's van de Ebro en de Mira) onder sterke druk. De Franse Côte d'Azur lijkt stilaan op een 'betonnen muur', ook de Languedoc-Roussillon wordt volgebouwd. Golfterreinen en caravanparken vreten ganse happen uit de Ierse en Britse duinen. Nog slechts 5% van de Baltische kust in Duitsland is vrijwel ongerept. De situatie in Vlaanderen behoeft nauwelijks verdere toelichting.

OMMEZWAAI

Een nieuwe aanpak van het toerisme is noodzakelijk. De cijfers onderlijnen dit. Alleen al in de Middellandse zee verwacht men een groei van het toerisme van 100 miljoen mensen in 1984 naar 380 miljoen in 2025. De uitbouw van een seizoen-onafhankelijk toerisme, een verdere ontwikkeling van het binnenlands aanbod en het creëren van een duurzamer toerisme zijn dan ook de uitdagingen voor de toeristische sektor. Dit kan via een integratie van toerisme in ruimtelijke beheersplanning, een terugdringing van het overaanbod en de overconsumptie en een betere

DRIE WIMPELS VOOR VLAAMSE BINNENWATEREN

De Bond Beter Leefmilieu reikte onlangs in het kader van de Europese Blauwe Vlag campagne wimpels uit aan de georganiseerde zwemwateren De Lilse Bergen (Gierle), Kikmolen (Maasmechelen) en Ark van Noë (Lichtaart). Deze en andere plassen dongen mee voor een wimpel in het kader van de Europese Blauwe Vlag campagne, die symbool staat voor veilige en gezonde badplaatsen in Europa.

De Europese Blauwe Vlag campagne loopt sedert 1987 met steun van de Europese Commissie. De campagne richt zich tot kuststranden, jachthavens en binnenwateren. Naast de tien landen van de EG, nemen ook Finland en Turkije deel. In 1993 krijgen 1199 stranden en 278 jachthavens in Europa een Blauwe Vlag.

In Vlaanderen konden de zwemwateren, erkend volgens het Besluit van de Vlaamse Executieve (21.10.1987), deelnemen aan de campagne. Een nationale adviesraad bestaande uit afgevaardigden van het Kabinet Leefmilieu, Administratie Volksgezondheid, BBL, Commissie Rekreatiecentra en het Vlaams Commissariaat Generaal voor Toerisme en een Europese Jury beoordeelden de deelnemende plassen.

De toekenning van de Blauwe Vlag gebeurde aan de hand van vier criteria: (1) konformiteit met de Europese zwemwaterrichtlijn (76/160 EEG), (2) organiseren van edukatieve en informatieve acties, (3) naleving van specifieke beheerscriteria (o.a. sanitair, afval, onderhoud, ...) en (4) in regelstelling met een aantal voorwaarden inzake veiligheid (redders, EHBO, ...).

Elf zwemwaters dienden hun kandidatuur in: Lilse Bergen (Gierle), Zilvermeer (Mol), Vosselare Put (Deinze), Blaarmeersen (Gent), Tulderheyde (Ravels), De Gavers (Geraardsbergen), De Nekker (Mechelen), Arc van Noë (Lichtaart), De Mosten (Hoogstraten), Kikmolen (Maasmechelen) en Wouterbron (Maaseik).

Slechts drie konden met een Blauwe Vlag gelauwerd worden: de Lilse Bergen (Gierle), Kikmolen (Maasmechelen) en Ark van Noë (Lichtaart). De meerderheid van de stranden kwam niet voor een Blauwe Vlag in aanmerking, omdat de kwaliteit van het water ontoereikend is.

voorlichting van toeristen.

WERELDWIJD

Niet enkel de Europese kust staat onder druk. Zo leeft ongeveer 60%

De exploitanten van deze drie zwemwaters onderschreven een charter waarbij ze zich onderwerpen aan de strikte naleving van het kampanjereglement. Dit betekent dat ze de evolutie van de waterkwaliteit nauwgezet zullen opvolgen. Bij eventuele vervuiling verbinden ze er zich toe het rekreatiewater te sluiten en de Blauwe Vlag te strijken.

Aan alle kandidaten werd een gefundeerd verslag verstuurd, waarin zowel de positieve aspecten als de negatieve kanten benadrukt werden. Dit verslag wil de kandidaten die dit jaar uit de boot vallen, een aantal na te streven actiepunten aanbieden.

De Bond Beter Leefmilieu onderzocht ook de zwemwaterkwaliteit van de Vlaamse binnenwateren tijdens de periode 1990-1992. Daaruit blijkt dat in 1992 ongeveer 85% van de binnenwateren voldeed aan de wettelijk verplichte norm zoals vastgelegd in de Europese Richtlijn (76/160/EEG). Vergelijken met de richtnorm, de waterkwaliteit die volgens de EG op termijn moet worden nagestreefd, is slechts 25% van de georganiseerde zwemwateren in het binnenland in orde.

De voornaamste doelstelling van de campagne bestaat erin het publiek te sensibiliseren over de kwaliteit en het beheer van de zwemwaters, alsook om uitbaters van zwemwateren en de beleidsverantwoordelijken tot een actieve participatie met betrekking tot het milieu aan te zetten. Tevens wenst de campagne het grote publiek te wijzen op de noodzaak om de natuurlijke omgeving waarin men zijn vakantie en vrije tijd doorbrengt te beschermen.

De milieubeweging eist een duidelijke inventarisatie van de binnenwateren, waarbij ook niet-vergunde plassen (waarin echter wel veelvuldig wordt gezwommen) worden gecontroleerd. Een eenvormige en objectieve bekendmaking van de zwemwaterkwaliteit bij het grote publiek blijft op dit ogenblik nog steeds uit. Ook hier vraagt BBL een kordate aanpak. De taak van de overheid is tevens niet alleen beperkt tot het beheren van een meetnet. Binnenwateren met een slechte waterkwaliteit dienen concrete oplossingen te worden aangereikt.

van de wereldbevolking nabij de kust. Tweederde van alle wereldsteden, met een bevolking van meer dan 2,5 miljoen mensen, zijn nabij de zee gelegen. Toerisme is hoofdzakelijk

kelijk gekonsentreerd nabij kustgebieden. Estuaria slibben toe met allerhande (chemische) substanties aangevoerd door rivieren. Watervervuiling reduceert de weerstand van fauna en flora. Zandwinning veroorzaakt erosie van zandstranden.

KONKRETE AANPAK

Toch zijn er op het terrein al heel wat initiatieven merkbaar die het tij trachten te keren. De 'Europese

Blauwe Vlag campagne' bijvoorbeeld loopt sedert 1987. Ze bekroont Europese stranden die voldoen aan een aantal criteria (o.a. waterkwaliteit, veiligheid, milieu-educatie). In 1992 kregen 1.026 stranden in 10 landen een dergelijke wimpel. Het sensibiliserend effect van dergelijke campagnes is dus niet gering. Ook concrete initiatieven van kustbeheer zijn reeds lopende. Zo trachten Nederland, Duitsland en Denemarken tot een geïntegreerde aanpak van de gemeenschappelijke Waddenzee te komen. Een proces dat wegens het gebrek aan internationale standaardisatie met wisselend succes verloopt. Ook in Denemarken proberen natuur- en jachtorganisaties in samenwerking met de overheid te komen tot een afgelijnde zonering van beschermde vogelreservaten.

EUROPESE OVERHEID ONTWAAKT

Er bestaat dus vanuit verschillende hoeken duidelijk vraag naar een doorgedreven aanpak van de problematiek. Reeds in februari 1992 maande de Europese Ministerraad voor Leefmilieu in dit verband via een resolutie de Europese Commissie aan om deze problematiek aan te pakken door het kader uit te werken voor een duurzaam beheer van kustzones. De aanzet is dus gegeven, toch komt er weinig schot in de zaak. Reeds in november 1991 werd in het

Nederlandse Scheveningen een eerste 'European Coastal Conservation Conference' gehouden en werd reeds gewezen op de noodzaak van een integraal kustbeheer. Toch ligt een aantal Europese lidstaten deze problematiek niet nauw aan het hart.

ONONTWARBAAR KLUWEN

Een integraal beheer van kustzones wordt ook door het EEB als absolute prioriteit naar voor geschoven. Dit is momenteel niet mogelijk met de reeds bestaande richtlijnen en verdragen. Deze vormen immers een onontwarbaar klun. Zo bestaan er reeds de habitat- en vogelrichtlijn, de afvalwater- en zwemwaterrichtlijn. De talrijke internationale konventies van Oslo, Parijs, Helsinki, Barcelona en het Nicosia-charter behandelen ook elementen van kustzonebeheer. Maar geen van deze documenten gelden voor de totale Europese kustlijn, coördinatie tussen de verschillende internationale konventies en de Europese richtlijnen blijft eveneens achterwege, zelfs een eenduidige definitie van 'kustzone' heeft vooralsnog het daglicht niet gezien.

NIEUWE RICHTLIJN

Het EEB pleit aldus voor een gekoördineerde aanpak van de reeds bestaande richtlijnen en verdragen. Er bestaat een duidelijk nood aan 'geïntegreerd kustbeheer' dat minimale standaarden vooropstelt. Deze standaarden moeten gestoeld zijn op de principes van duurzame ontwikkeling en duidelijke ekologischer principes, die gelden voor de totale kustlijn.

Een nieuwe richtlijn, met voor de lidstaten bindende normen, wordt als alternatief naar voren geschoven. Het partnershipidee van het Vijfde Milieuaktieprogramma van de Europese Commissie, waarbij de verschillende actoren gezamenlijk de kustproblematiek aanpakken, wordt verworpen. Volgens M. Scoullas, voormalig EEB-voorzitter, 'zullen een aantal Europese lidstaten hierrond mooie en vrijblijvende omzendbrieven opstellen waaraan weinig gevolg zal worden gegeven'. De Europese milieubeweging hoopt dat alvast het Deense voorzitterschap het 'integraal kustbeheer' terug in gang zet. De milieubeweging staat er alvast op dat België tijdens zijn Europees voorzitterschap in het najaar van deze problematiek een prioritair agendapunt zal maken. Wordt dus vervolgd...

Danny Jacobs

DEFINITIE 'KUSTZONE' NOODZAKELIJK?

Wat is een 'kustzone'? Een vraag waarop geen eenduidig antwoord mogelijk is. Internationaal wordt deze zowel landinwaarts als zeewaarts uiteenlopend gedefinieerd. Afhankelijk van het land varieert dit van 100 m (Australië) tot 10 km (China). De milieubeweging is er dan ook fel voorstander van dat de definitie van 'kustzone' niet wordt gebaseerd op geopolitieke of andere overwegingen, maar dat ekologischer criteria - vervolgens verfijnd met behulp van administratieve en praktische overwegingen - zouden gelden. Belangrijk is dat er een duidelijke link wordt gelegd met de kustzone, het achterland en de nabije zee. De breedte van een dergelijke zone is bovendien zo verschillend van gebied tot gebied, dat een strikte numerieke afbakening eigenlijk niet gewenst is.

DIE SCHÖNE BLAUE DONAU LOOPT

LEEGGG

De Donau, ooit door romantische zielen vereerd en bezongen, staat voor één van de grootste ingrepen in zijn geschiedenis. Over een afstand van 30 km op de grenslijn tussen Hongarije en Slowakije is de machtige rivier geworden tot een middelgrote beek.

Gabcikovo, ooit een illuster stipje aan de Hongaarse grens, kan er over meespreken. De stad staat inmiddels symbool voor het gelijknamig dam-project dat de regio van elektriciteit moet voorzien. Een economische hefboom, die het ekologisc
sche ondergra
aaft.

1977.

De Europese kaart zag er voor velen nog heel wat eenvoudiger uit. Hongarije en het (voormalige) Tsjechoslowakije, twee trouwe COMECON-partners, sloegen de handen in elkaar voor de realisatie van een groot economisch project. De Donau, die schone blauwe Donau, moest nu eindelijk maar eens zijn economisch nut bewijzen. De bouwplannen voor de konstruktie van twee enorme dammen, als belangrijke elektriciteitsopwekkers, werden dan ook in een hets tempo getekend: Gabcikovo in Slowakije en Nagymaros in Hongarije.

GEWIJZIGDE VERHOUDINGEN

1993. Een nieuwe Europese kaart, een gewijzigd partnership. Het nieuwe Hongaarse bewind ziet, onder meer onder druk van zijn buur Oostenrijk, weinig heil meer in dit project met zijn nefaste milieugevolgen. Slowakije, dat het project erfde na de Tsjechoslovaakse boedelscheiding, des te meer. Het hoofdzakelijk agrarische Slovaakse hinter-

land schreeuwt immers om economische ontwikkeling na de amputatie van het Tsjechisch industrieel bestel. Dit vergt heel wat energie, zowel letterlijk als figuurlijk. De ingebruikstelling van de Donau-dam past uitstekend in dit kader. Slowakije had bovendien al meer dan 600 miljoen dollar in het geheel geïnvesteerd.

MILIEU-EFFEKTEN VAN GEEN TEL

De ontzettende milieu-effecten van het project veegt de Slovaakse overheid met kennis van zaken onder tafel. Toch kan men ze niet langer

nege-
ren. Een
uitgestrekt,
ekologisch
enorm rijk gebied
wordt bedreigd door
de dam van Gabcikovo.
Om dit gigantisch project uit

te voeren, werd een deel van de loop van de Donau omgelegd. De gevolgen hiervan bleven dan ook niet uit. De Csallóköz en de Szigëtköz regio's, verscheidene tienduizenden hektare groot, worden van hun watertoevoer afgesneden. Het waterdebiët van de Donau nam er met zo maar eventjes 90% af.

WAAR IS HET WATER?

De gevolgen ervan zijn duidelijk meetbaar. Het grondwaterpeil in beide regio's zakte inmiddels met verschillende meters. Bronnen drogen uit. De talrijke wetlands en moerasbossen in de omgeving, alsook de fauna en flora in de rivierbedding zelf, blijven niet gespaard: miljoenen vissen lagen in de eerste voorjaarszon te rotten.

... EN DE FAUNA EN FLORA

Deze wetlands herbergen de grootste grondwaterreserve ooit opgemeten in Europa en zijn essentieel voor het overleven van ongeveer 5000 planten- en diersoorten. Ze vormen een belangrijke schakel in de lokale economie, die felle klappen krijgt. Als gevolg van de gigantische betonnen dam dreigt dit geheel verloren te gaan. Dorpsbewoners langs de oever van de voormalige Donau-loop ondergaan de problemen met lede ogen. De watervoorziening van honderden families loopt in het honderd, de openbare drinkwatermaatschappijen kunnen niet overal soelaas bieden. De vooruitzichten voor heel wat kleine landbouwers en vissers zijn dramatisch.

SOS DONAU

Hongarije lanceerde in november vorig jaar de noodkreet "S.O.S. Donau" op het moment dat het grondwaterpeil met 3 meter zakte. Experts vrezen dat de grondwaterreserves, die ongeveer 1,4 miljoen mensen van drinkwater voorzien, in sneltempo uitgeput geraken en blootstaan aan zware vervuiling. Inmiddels zorgde de houding van Hongarije in de damkwestie tot een hoog oplopende ruzie met het buurland. Slovaakije beschuldigt de Hongaren van kontraktbreuk. Zonder de bouw van Nagymaros op Hongaars grondgebied wordt het elektriciteitspotentieel van de Slo-

MILIEURAMA

vaakse dam immers gevoelig ingeperkt.

GOED NABUURSCHAP GESCHONDEN

Zelfs de hulp van de Europese Gemeenschap werd ingeroepen om het konflikt te helpen beslechten. Een Europese expertkommissie bezocht het projekt enkele keren. Niet alleen op milieuvlak, ook op technisch gebied werden bij het projekt enkele ernstige kanttekeningen geplaatst. Volgens Farkas Andor van de Hongaarse miliegroep REFLEX "schendt het projekt het principe van goed nabuurschap en het evenwichtig gebruik van gedeelde grondstoffen tussen twee buurlanden. De dam vormt tevens een aanfluiting van tarijke internationale verklaringen inzake leefmilieu. Zelfs het Slovaakse ministerie van leefmilieu bevestigde dat de afleiding van de Donau geen geldige rechtsgrond had". Het ministerie vroeg zich tevens af of een afleiding van meer dan 30 km Donau geen al te grote verstoring van de regionale waterhuishouding zou veroorzaken. Op basis van deze bemerkingen voert de Slovaakse Openbare Aanklager een onderzoek uit naar eventuele onregelmatigheden in de konstruktie en het gebruik van de dam.

SLOVAKIJE ROERT TEGEN STROOM IN

Ook in Slovaakije roert er inmiddels één en ander. Reeds in 1989 organiseerde de 'Slovaakse Unie voor Natuur- en Landschapsbescherming' (SZOPK) een protest-kampanje tegen het Gabčíkovo projekt. Samen met lokale burgergroepen en enkele

NGO's werden demonstraties, petitieën en blokkades opgezet. Het bewerken van de publieke opinie en het beïnvloeden van politieke partijen gold als voornaamste doel. In samenwerking met Hongaarse en Oostenrijkse groepen werd zelfs de oprichting van een heus landschapspark voorgesteld.

Toch spelen er in deze kwestie ook heel wat andere krachten een rol. "Nadat het probleem reeds meer dan drie jaar door de Slovaakse overheid wordt genegeerd, valt het op dat anti-dam groepen steeds minder hun stem durven laten horen. De dam-kwestie is niet alleen extreem gepolitiseerd, het geheel wordt stilaan meer en meer een uiting van de nationalistische gevoelens die in ons land fel heropleven", zucht Lubica Trubiniová, koördinator van de "Red de Donau"-kampanje van SZOPK.

DEN HAAG VANDAAG

Alleen internationale druk kan enig soelaas bieden. Twee belangrijke punten beheersen in dit verband nog steeds de agenda. In de eerste plaats het verzekeren van een voldoende hoog waterdebiët in de oude Donau zodat het voortbestaan van het eens zo rijke ecosysteem kan worden verzekerd. En ten tweede het streven naar een vreedzame oplossing voor dit probleem, dat inmiddels een internationale dimensie heeft aangenomen. Een spoedige behandeling van de zaak voor het Internationaal Gerechtshof in Den Haag kan dit proces gunstig versnellen.

Danny Jacobs

UIT GOEDE BRON VERNAMEN WIJ

Eind november 1992 startte de Bond Beter Leefmilieu met het onderzoek "Terug naar de bron". De bedoeling van het onderzoek was het in kaart brengen van de nitraat- en nitrietvervuiling van het bronwater.

Gedurende enkele maanden onderzochten duizenden jongeren van de Jeugdbond voor Natuurstudie en Milieubescherming (JNM) en de Vlaamse Scouts en Gidsen (VVKSM) duizenden bronnen. De gegevens zijn verwerkt, de resultaten gekend. De kwaliteit van het Vlaamse bronwater is niet goed.

Vlaanderen telt duizenden bronnen. Ze komen vooral voor in heuvelachtige gebieden. We vinden de meeste bronnen dan ook in de Vlaamse Ardennen, het Heuvelland, het Pajottenland en het Hageland. Regenwater dat op de bodem terecht komt, sijpelt de grond in waar het zich opstapelt als grondwater. Wanneer zo'n waterstroom op een ondoorlaatbare grondlaag stuit (een kleilaag b.v.), baant het water zich een weg naar de oppervlakte. De plaatsen waar dit grondwater aan de oppervlakte komt, zijn bronnen of kwelplaatsen. Bronnen zijn kleine landschapselementen. Samen met poelen, haagjes, bomenrijen en bosjes vormen ze elementen die het landschap zijn typische inkleuring geven. In vele gevallen worden bronnen omgeven door een rijke fauna en flora. Men spreekt van bronweiden en bronbosjes.

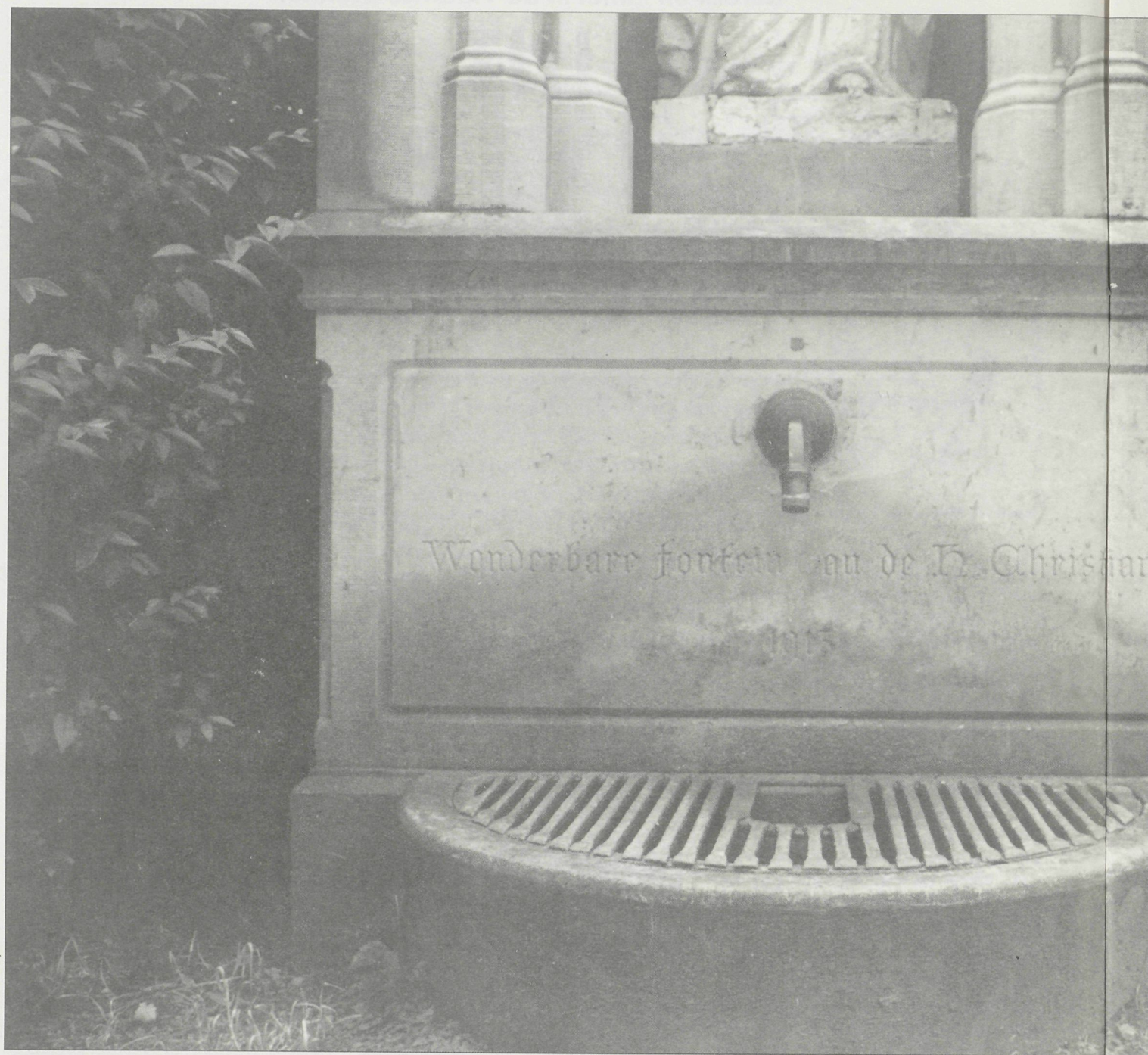

Ekologische parels

De plantengroei rond bronnen is afhankelijk van de stoffen die het grondwater heeft opgenomen vooraleer het aan de oppervlakte opborrelt. De reuzenpaardestaart

(bij kalkrijk bronwater), de goudveil, de bittere veldkers, het bronkruid en tal van mossoorten (bronmos en veenmos bij kalkarme bronnen) zijn een aantal zeer typische soorten en behoren tot de pareltjes van onze flora. Door hun specifieke plantengroei zijn deze kwelplaatsen ekologisch zeer waardevolle gebiedjes. Vooral de reuzenpaardestaarten vallen erg op. Ze kunnen meer dan 1,5 m hoog worden en vormen dichte vegetatiezones.

Ook de fauna in de brongebiedjes is bijzonder divers. Het is een toevluchtsoord voor amfibieën, waaronder de zeldzame vuursalamander. Deze salamander kan voor zijn voortplanting niet zonder heldere en zuivere bronbeekjes. Ook talrijke kleinere dieren, zoals het bronkreeftje, de platworm en het bronslakje, kunnen alleen overleven in dit koele

Dikkelvenne: de "wonderbare fontein van de Heilige Christiana" gaf eeuwenlang drinkwater. Nu niet meer...

en voedselarme water.

IN HUN BESTAAN BEDREIGD

Door de enorme wijzigingen in ons landschap verdwijnen waardevolle biotopen zoals bronbeekjes, bronbosjes, moerasbosjes en kwelzones. Vaak verworden ze tot vijvers of vee-drenkplaatsen. Het is een schrijnend beeld, maar dikwijls monden de Vlaamse bronnen rechtstreeks uit in een riool of komt een riolering bijna rechtstreeks in een bron terecht. Zo komt het bronwater, na een zeer lange tocht door verschillende grondlagen, aan een tragisch einde.

Sommige bronbeekjes zijn zo na enkele meters al biologisch dood. Als oplossing buist men ze dan maar in en verliest Vlaanderen alweer een stukje natuur.

We zien bronnen vaak als synoniem van *frisheid* en *geneeskracht*, maar de realiteit toont een heel ander beeld: nitraat- en nitrietvervuiling! Her en der worden dan ook van overheidswege publieke bronnen voor consumptie afgesloten. Zware metalen, bacteriologische verontreiniging, een te hoog nitraat- en nitrietgehalte komen alsmaar meer voor.

GEVAARLIJK VOOR MILIEU EN MENS

Nitraten en nitrieten zijn zouten van salpeterig zuur. Ze zijn normaal voorkomende elementen in de natuur. Ten gevolge van een aantal factoren worden ze echter in steeds hogere concentraties aangetroffen in het milieu. De voornaamste oorzaken van nitraatverontreiniging zijn overbesteding, zure neerslag als gevolg van ammoniakemissie, gebrek aan rioleringen, lekkende sterfputten, insijpeling van afvalwater, NOx emissies van het verkeer en storting van zuiveringsslib. Ni-

traat en nitriet leiden tot aanrijking van het grond- en oppervlaktewater met als gevolg eutrofiëring, zuurstofgebrek en algengroei.

Nitraten verhogen de kans op kankerverwekkers in ons lichaam en, bij baby's, het risico op zuurstofgebrek, soms met de dood tot gevolg. Volgens de Wereldgezondheidsorganisatie mogen we dagelijks maximum 3,65 mg. nitraat per kg. lichaamsgewicht opnemen. Een volwassene van 70 kg. mag dus dagelijks via voeding maximum 255 mg. nitraat binnenkrijgen. Daarom

is het van belang om nitraatopname via drinkwater zoveel mogelijk te beperken. Ook voor dieren kan een te hoge nitraatopname schadelijk zijn. Een teveel aan nitraat heeft ook schadelijke milieu-effecten.

De EG-maximumnorm voor nitraat in drinkwater bedraagt 50 mg/l. Deze norm geldt ook voor de drinkwatermaatschappijen in België. De Europese richtwaarde, die geldt als na te streven norm op termijn, bedraagt 25 mg./l. De EG-norm voor nitriet in drinkwater bedraagt 0,1 mg/l. Water dat deze norm overschrijdt, is niet geschikt als drinkwater.

EÉN VIJFDE VAN DE BRONNEN TE HOOG

Uit het onderzoek blijkt dat 19% van de onderzochte bronnen de Belgische norm (50 mg/l) voor nitraatgehalte in drinkwater overschrijden. Vergelijken met de richtwaarde (max. 25 mg/l) blijkt dat 33% van het bronwater niet aan de gestelde kwaliteitseisen voldoet. Uit eerder onderzoek in Wallonië bleek dat slechts 5,1% van de Waalse bronnen een nitraatgehalte hadden van meer dan 50 mg/l. Iets meer dan 17% overschreed er de Europese richtnorm van 25 mg/l. Wel bleek dat tussen 1989 en 1991 ongeveer 30% van de bronnen er was op achteruitgegaan.

VERSTEDELIJKING BIJKOMENDE BEDREIGING VOOR WATERKWALITEIT

In verstedelijkte gebieden is de kwaliteit van het bronwater slechter dan in landbouwzones. 21% van alle onderzochte bronnen in en rond steden zit boven de 50 mg/l norm, tegenover 18% in landbouwgebieden. Omdat verstedelijkte gebieden in vele gevallen grenzen aan landbouwzones staat het doorsijpelend regenwater er meestal bloot aan nitraatverontreiniging van de landbouw. Ook het stedelijk leefmilieu zelf veroorzaakt bijkomende verontreiniging (gebrek aan rioleringen, NOx-emissies door het verkeer).

De bronwaterkwaliteit in een aantal onderzochte bronnen in natuurreservaten laat ook te wensen over. Normaal is het nitraatgehalte van bronnen in natuurgebieden en bossen zeer laag (0,2 tot 0,5 mg/l). De resultaten toonden aan dat 30% van onderzochte bronnen een

nitraatgehalte kenden van meer dan 10 mg/l.

ZWARE BODEMS, MEER NITRAATUITSPOELING

Hoe zwaarder de bodem, des te groter de uitspoeling van nitraat naar het grondwater. 41% van de klei- en leembodems overschrijden de EG-norm, tegenover slechts 21% zand-bodems. Zware bodems hebben een grotere opslagcapaciteit, of een groter bufferend vermogen. Zand-gronden daarentegen hebben een veel kleinere opslag- en bindings-capaciteit, waardoor het nitraat veel sneller doorspoelt.

PROVINCIE ANTWERPEN GOED, WEST-VLAANDEREN SLECHT

88% van de waarnemingen in de provincie Antwerpen zijn konform met de EG-norm. Het merendeel van de bodems in Antwerpen (vooral de Antwerpse Kempen) behoren echter tot het zandige type. De opmerking dat er rekening moet worden gehouden met het tijdstip van waarneming en de impact van zandgrond, is hier dus opnieuw van toepassing. Een staalname in dergelijk gebied kort na de bemestingsperiode in het voorjaar of vroege najaar zal ongetwijfeld een veel minder idyllisch beeld opleveren. 61% van de waarnemingen in Oost-Vlaanderen zijn konform met de EG-norm, tegenover 58% in West-Vlaanderen.

VLAAMSE ARDENNEN ERGSTE REGIO

Uit de vergelijking van acht regio's (Houtland, Vlaamse Ardennen, Waasland, Pajottenland, Hageland, Noorderkempen, Hoge Kempen en Herk en Mombek) bleek dat vooral de Vlaamse Ardennen slecht skoren: 61% van de meetwaarden overtreffen er de Europese richtnorm. Dit komt door het grote infiltratiegebied en de snelle stroming van het water. De Vlaamse Ardennen kennen immers grotere hoogteverschillen dan andere regio's in Vlaanderen. Hierdoor ontwikkelt het bronwater een grotere stromingssnelheid.

NITRIET IS EEN VLAAMS PROBLEEM

Bij een gelijkaardig onderzoek in Wallonië bleek de aanwezigheid van nitriet praktisch onbestaande. In Vlaanderen daarentegen wordt in 6% van de Vlaamse bronnen nitriet

aangetroffen. 70% van het aangetroffen nitriet vindt men in weilanden, meerbepaald in bronnen die omgevormd werden als veedrinkputten. In ons landsgedeelte is poelvorming immers veel makkelijker, waardoor het water lange tijd roerloos kan blijven staan. Op die manier worden ideale omstandigheden bereikt voor de omzetting van nitraat tot nitriet.

PUBLIEKE BRONNEN NAUWGEZETTER KONTROLEREN

In Oost-Vlaanderen en Brabant werden in het totaal tien publieke bronnen onderzocht. Slechts twee van deze bronnen, die in belangrijke mate voor menselijke consumptie worden gebruikt, voldeden aan de strengste normen. Een aantal bronnen kennen een te hoog nitriet- en aluminiumgehalte.

MOMENTOPNAME

De resultaten van het onderzoek zijn een momentopname. De situatie evolueert voortdurend ten gevolge van natuurlijke factoren (seizoen, neerslag, bodemtype, reliëf, lokatie en menselijke activiteiten, infiltratiegebied, gewas). Toch is onze foto allesbehalve fraai.

De milieubeweging pleit daarom voor de uitbouw van een permanent meetnet. Aldus kan men een beter gefundeerd wetenschappelijk inzicht krijgen in de verschillende verbanden tussen uitloging van nitraat en bodemtype, seizoen, neerslag, lokatie en dergelijke.

Er is bovendien nood aan een beleid dat gericht is op de verwezenlijking van een echte basismilieukwaliteit (met het oog op de uiteindelijk te realiseren Europese richtnorm van 25mg/l). Een wezenlijke bijdrage tot het bereiken van die basismilieukwaliteit is het uitwerken van ekologisch verantwoorde bemestingsnormen en -maatregelen, gerelateerd aan de Europese richtnorm inzake drinkwaterkwaliteit, bodemtype, onttrekking door gewassen en minimale ekologisch te verantwoorden uitspoeling.

Bovendien moet die basiskwaliteit niet enkel lokaal kunnen worden verzekerd, maar voor het Vlaamse grondgebied. Uit de resultaten blijkt immers dat nitraat zich alsmaar meer verspreidt. Nitraat is zeer mobiel in de bodem. Vooral in de diepte vormt

TIJDSCHRIFT VOOR MILIEURECHT

onder redactie van

ALAIN BLOCH, Rechter - HUBERT BOCKEN, Hoogleraar Universiteit Gent - LUDO DE JAGER, Juristisch adviseur Milieubureau ESHER - MICHAEL FAURE, Advocaat, Hoogleraar Rijksuniversiteit Limburg, Maastricht - LUC LAVRYSEN, Referendaris bij het Arbitragehof - PAUL MORRENS, Politierechter - MARC PALLEMAERTS, Docent Milieurecht VUB, Juristisch Adviseur en JAN VAN DEN BERGHE, Rechter

Een tijdschrift voor allen die beroepshalve bezig zijn met het milieurecht sensu lato: milieuhygiënerecht, natuurbehoud, ruimtelijke ordening en stedenbouw.

Grondige artikelen, geselecteerde rechtspraak met noten, rubrieken over nieuwe wetgeving, parlementaire vragen en antwoorden, besprekingen van allerhande rapporten en publicaties: kortom, alle informatie die U nodig heeft over het Vlaams, Belgisch, Europees en internationaal milieurecht. Voeg daarbij nog de regelmatige berichten van de correspondenten uit Wallonië en Nederland en U weet wat U heeft aan het

TIJDSCHRIFT VOOR MILIEURECHT

Het tijdschrift verschijnt 5 maal per jaar (2 maal in '92), en telt telkens +/- 60 pagina's A4. De abonnementsprijs voor de jaargangen '92 & '93 (7 nummers) bedraagt: 5.250 fr., inclusief BTW en verzendkosten.

Hoe bestellen?

Bestellen kan schriftelijk op het adres van de uitgever of per fax: 091/23 13 64 of nog telefonisch: 091/23 64 71

U kan nu een proefabonnement bestellen.

U ontvangt dan de nog 3 resterende nummers van de jaargang 1993 tegen de uitzonderlijke prijs van 2.000,- f

een uitgave van

Mys & Breesch, uitgevers
Coupure 120, 9000 Gent

deze verspreiding een bedreiging voor de drinkwaterlagen. Indien niet krachtdadig wordt opgetreden, zal de vervuiling te groot worden. Dan zullen opnieuw ekstra kosten moeten worden gemaakt omdat ofwel nog dieper naar grondwater moet geboord worden, ofwel omdat moet geïnvesteerd worden in peperdure infrastructuur voor derde-traps-waterzuivering.

Grondwater is van onschatbare waarde. Uit de resultaten blijkt dat landbouwactiviteiten de belangrijkste oorzaak zijn van de nitraataan-

rijking van het grondwater. Uit de talrijke pogingen om het mestdecreet te versoepelen, moeten we jammer genoeg vaststellen dat de landbouwsektor nog steeds niet overtuigd is van de waarde van deze basismilieukwaliteit.

Ludo Segers

De brochure "Terug naar de bron", waarin je alle details vindt over het bronnenonderzoek, kan je bestellen op het BBL-sekretariaat, telefoon (02)539.22.17. Ze telt 48 pagina's en kost 100 frank plus verzendingskosten.

WET

VORDERINGEN. EEN RECHT!

Een half jaar na de publicatie van de wet van 12 januari 1993 betreffende een vorderingsrecht inzake bescherming van het leefmilieu, begint binnen de Vlaamse milieubeweging steeds meer interesse te groeien voor dit nieuw actie-instrument. Uit diverse contacten valt echter af te leiden dat vooral kleinere verenigingen met nogal wat vragen zitten over de praktische modaliteiten van het vorderingrecht.

Voor de voorgeschiedenis en een evaluatie van de wet verwijzen we je naar Milieurama januari-februari 1993, pagina 6. Hier willen we kort even ingaan op de voorwaarden waaraan milieuverenigingen moeten voldoen om een ontvankelijke vordering tot staking in te stellen tegen een kennelijke inbreuk (of een ernstige dreiging) op de milieuwetgeving.

De vereniging moet een vzw zijn

De vereniging moet voldoen aan de voorschriften uit de Wet van 27 juni 1921 over de "Vereniging zonder winstgevend doel". Dit betekent dat men bij de oprichting, minstens de verplichte vermeldingen uit artikel 2 van de wet van '21 in de statuten moet opnemen. Daarbij mag men niet vergeten om de statuten, samen met de lijst van Beheerders, in de Bijlagen bij het Belgisch Staatsblad te laten publiceren. Ook elke latere wijziging in de statuten of in de lijst met

beheerders dient binnen de maand gepubliceerd! Ten laatste een maand na publicatie van de statuten, wordt op de griffie van de rechtbank van eerste aanleg een alfabetische lijst neergelegd met de naam, de voornaam, de woonplaats en de nationaliteit van alle leden van de vzw. Deze lijst is openbaar en moet jaarlijks stipt geaktualiseerd worden. Het betreft hier echter alleen de zogenaamde "werkende leden" met stemrecht op de Algemene Vergadering.

Om haar rechtspersoonlijkheid te kunnen inroepen moet de vereniging op alle uitgaande stukken systematisch haar naam en haar hoedanigheid als vzw vermelden.

De beslissing over het instellen van een juridische vordering komt uitsluitend toe aan de Raad van Beheer die de vertegenwoordiging van de vzw verder aan haar leden of derden kan overdragen. Om bewijsredenen doet men er goed aan deze beslissing uitdrukkelijk in het verslag van de betrokken vergadering op te nemen.

Drie jaar rechtspersoonlijkheid hebben

Bij het instellen van de vordering moet de vereniging reeds drie jaar rechtspersoonlijkheid bezitten. De rechtspersoonlijkheid gaat in op het moment van publicatie van de statuten en van de leden van de Raad van Beheer.

Bescherming van het leefmilieu tot doel

In de statuten van de vzw moet uitdrukkelijk ingeschreven staan dat men de bescherming van het leefmilieu als statutair doel heeft. Voor alle zekerheid kan men hierbij ook vermelden dat men

voor deze bescherming alle wettelijke middelen kan gebruiken, waaronder juridische vorderingen. Ook verenigingen met een ruimer doel dan alleen milieubescherming kunnen zich op het vorderingsrecht beroepen.

Grondgebied

De statuten moeten konkreter het grondgebied omschrijven waarbinnen de vzw actief is. In principe kan dan ook alleen opgetreden worden tegen milieuverstoring binnen dit gebied. Men doet er dus goed aan dit gebied niet te sterk te beperken. Wanneer men anderzijds dit grondgebied te ruim neemt zal het moeilijk worden om binnen het totale gebied een werkelijke bedrijvigheid te bewijzen (zie verder). De vzw kan echter ook vorderen wanneer de bron van de verstoring buiten haar "territorium" ligt, maar schadelijke effecten veroorzaakt binnen het statutair werkingsgebied.

Werkelijke bedrijvigheid

Het is aan de vzw om te bewijzen dat ze werkelijk bedrijvig is rond haar statutair doel (milieubescherming) en dat deze bedrijvigheid betrekking heeft op het kollektief belang (leefmilieu) dat ze beoogt te beschermen. Dit verband kan bewezen worden door het voorleggen van documenten zoals uitnodigingen, verslagen, publikaties, persknipsels...

Informeert bij BBL

Uit dit overzicht blijkt dat de verenigingen aan nogal wat formaliteiten moeten voldoen om een ontvankelijke vordering tot staken te kunnen instellen. We raden dan ook alle actieve beheerders van milieuverenigingen aan om goed te controleren of de statuten in orde zijn en of aan alle vermelde verplichtingen uit de Wetten van 1921 en 1993 voldaan is. Ook verenigingen die op het eerste zicht (nog) niet de intentie hebben om van het vorderingsrecht gebruik te maken kunnen zich veel leed besparen door tijdig op de voorwaarden van de nieuwe wet op het vorderingsrecht te anticiperen. Aangezien de meeste vorderingen ook op korte termijn moeten klaargestoomd worden, lijkt het nuttig om op voorhand een dossier samen te stellen met de nodige bewijsstukken aangaande deze voorwaarden. Geïnteresseerde milieuk activisten kunnen op het BBL-sekretariaat tegen kostprijs een kopie verkrijgen van de vermelde wetten, samen met een model van vzw-statuten.

De nieuwe gemeentewet Via de nieuwe gemeentewet zouden ook individuele burgers een vorderingsrecht kunnen instellen.

Het vorderingsrecht staat immers ook open voor administratieve overheden waaronder de gemeenten. Artikel 271,§1 van de gemeentewet bepaalt echter dat een inwoner van de gemeente, mits zekerheidsstelling, in de plaats kan treden van het gemeentebestuur wanneer dit nalaat om in rechte op te treden. Of in dit geval: wanneer de gemeente weigert om van het vorderingsrecht gebruik te maken.

Ten slotte

Volgens de nieuwe wet kan men in principe alleen schade voorkomen door een handeling preventief te verhinderen of stil te laten leggen (staking). Wanneer er echter gevorderd wordt tegen "voortdurende" misdrijven, betekent de staking van de inbreuk, automatisch het herstel in de vorige toestand. De rechter heeft in het kader van het vorderingsrecht dus de bevoegdheid om de verwijdering te bevelen van illegale bouwwerken, sluikstorten, vegetatie- en reliëfwijzigingen enz.; ook indien deze reeds lang geleden zijn uitgevoerd! Aan u om het uit te proberen!

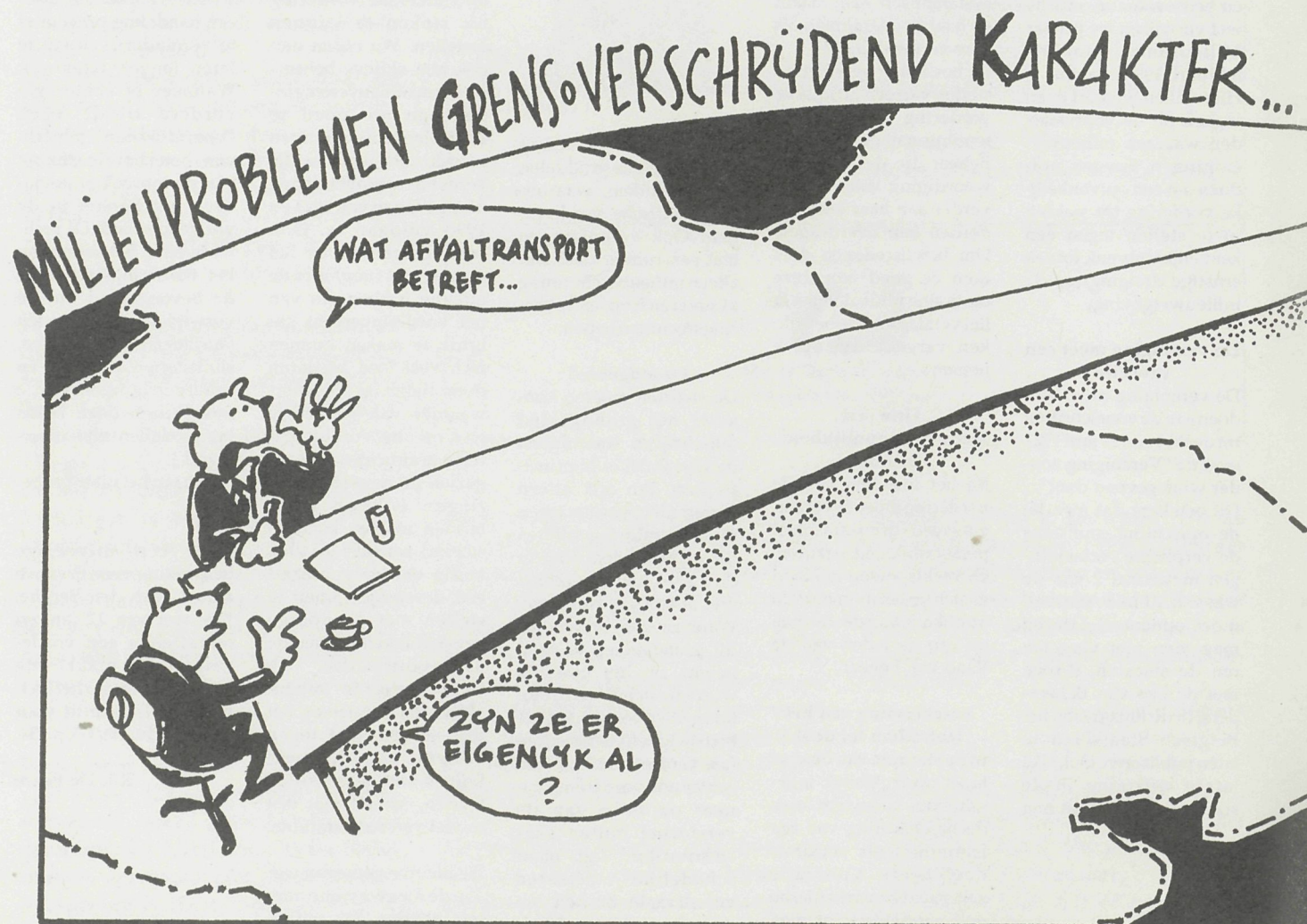
Voor een uitvoerige bespreking verwijzen we naar J. Van den Berghe, "De wet van 12 januari betreffende een vorderingsrecht inzake de bescherming van het leefmilieu", Tijdschrift voor milieurecht, 1993-3, p.134.

Rik De Baere

Agenda 21: een waslijst engagementen
om de aarde tot in de 21ste eeuw te brengen

AGENDA OP DE AGENDA

Op de Konferentie van Rio in juni vorig jaar ondertekenden de wereldleiders plechtig een beginselverklaring over milieu en ontwikkeling. Ze kwamen na veel gepalaver tot een akkoord over enkele zwakke maar toch betekenisvolle konventies rond klimaat en biodiversiteit. En men maakte er zelfs een agenda op voor de 21ste eeuw. Die milieuagenda is dik geworden want het aantal mondiale milieuproblemen blijft toenemen.

DIKKE AGENDA

Aan de oplossing van die problemen dient iedereen mee te werken, op alle nivo's. Dat is tenminste de verwachting en de hoop van agenda 21. Men verwacht heel wat van de inbreng van werkgevers en vakbonden en men wil de inbreng van vrouwen en jongeren centraal stellen. En men legt er de nadruk op dat lokale besturen duurzame ontwikkeling bespreekbaar moeten maken op hun nivo. De redenering hierachter is simpel: lokale besturen staan het dichtst bij de bevolking en zouden er dan ook het best mee moeten kunnen samenwerken.

LOKALE POLITICI DIENEN VERDER TE KIJKEN

Lokale besturen worden uitgedaagd duurzame ontwikkeling concreet te maken op lokaal nivo. Van gemeenten wordt verwacht dat ze tegen 1996 "een lokale agenda 21" uitwerken: een gemeentelijk actieplan voor milieu en ontwikkeling, toegesneden op lokale problemen. Maar van de

gemeenten wordt echter méér verwacht dat het aanpakken van lokale milieuproblemen alleen. In het plan moet terdege rekening gehouden worden met de globale context van de milieuproblematiek. De gemeente dient verder te kijken dan de eigen structuren en grenzen. Gemeenten moeten de spreuk "think globally, act locally" mee hard maken.

ALLEMAAL AAN TAFEL!

Van ieder lokaal bestuur wordt verwacht dat ze in dialoog gaat met zijn inwoners, lokale groepen en bedrijven. Een gemeente dient mensen bijeen te brengen, te sensibiliseren en te adviseren over milieu- en ontwikkelingstema's. De gemeente dient zelf dit proces op gang te trekken, de verschillende standpunten te verzamelen en tegen 1996 samen te brengen in een gemeentelijk actieplan voor duurzame ontwikkeling.

WIST JE WEL DAT JE MOET GEÏNFORMEERD WORDEN?

Met een overvolle milieu-agenda zoals de "Agenda 21" bestaat het probleem dat belangrijke voorstellen uit Rio verloren gaan. Het is niet duidelijk wat de regeringsleiders nog weten van de plannen die ze in Rio gesmeed hebben. BBL zette daarom de campagne "Agenda op de agenda" op. Het doel ervan is enerzijds ter gelegenheid van de Dag van de Aarde de resultaten van Rio terug in herinnering te brengen bij de Vlaamse ministers. Anderzijds willen we lokale groepen, milieura-den en gemeentebesturen een werkinstrument in handen geven om de engagementen van Rio op plaatselijk nivo te vertalen. Dit werkinstrument is de brochure "agenda op de agenda".

AG AG NATIONAAL

Minister De Batselier en minister-president Van den Brande kregen op de Dag van de Aarde de BBL op bezoek. Op de agenda... Agenda 21 en de resultaten van Rio. Minister De Batselier kreeg de vraag toegespeeld of de Vlaamse regering het opstellen van lokale agendaatjes gaat stimuleren. De Minister zei dat op dit moment de gemeentelijke plannen binnenkomen in het kader van de gemeentelijke milieukonvenant. Uit een evaluatie van die plannen zal blijken of er verdere initiatieven nodig zijn. Minister-President Van den Brande beloofde de milieubeweging te betrekken bij het Vlaams Energie Overleg waar afspraken gemaakt zouden worden omtrent een politiek gericht op rationeel energie-

gebruik en reductie van CO2. Tot dit overleg waren oorspronkelijk enkel de andere betrokken ministers, de energieproducenten, intercommunales, sociale partners en steden en gemeenten uitgenodigd.

Beide ministers kregen een beginselverklaring van Rio ter ondertekening. Na de melding dat ze die handtekening beschouwden als een verklaring dat ze zich bereid verklaren die Verklaring ter bespreking en goedkeuring voor te leggen aan de voltallige Vlaamse Executieve, onderschreven beiden de Verklaring. Een wereldbol en een 10jarige kaktus vulden verder de onderhandelings-tafel. Zij vormden het beeld van de tv-spot die de Dag van de Aarde aankondigde. Volgens Luc Hens, voorzitter van BBL, is het de rol van de politici om de kaktus (symbool voor de gevaren die de aarde bedreigen) verder te plaatsen van een langzaam opwarmende aarde (de opzwellende aardballon).

AG AG LOKAAL: CHECKLIST EN OPROEP

De infokampagne "Agenda op de agenda" is vooral bedoeld voor het lokale nivo. Voor lokale groepen, milieura-den en besturen bevat het een checklist om het huidige beleid van de gemeente op duurzaamheid te toetsen. Lokale groepen en milieura-den kunnen op basis van deze doorlichting hun gemeente oproepen om werk te maken van een "lokale agenda" en van een gemeentelijk milieu- en ontwikkelingsbeleid dat verder kijkt dan haar eigen grenzen.

WELKE VRAGEN?

Bij de aanpak van lokale milieuproblemen, bij het uitwerken van plannen kunnen enkele basisvragen en een pak inhoudelijke vragen gesteld worden.

- Wordt er bij de aanpak van problemen fundamenteel rekening gehouden met het grensoverschrijdend karakter van milieuproblemen?
- Wordt er rekening gehouden met het feit dat milieuproblemen samenhangen met hoe een gemeente zich op lokaal vlak ontwikkelt? Erkent men het ontstaan van milieuproblemen bij het ondoelmatig gebruik van grondstoffen, energie,... Is het milieubeleid m.a.w. geïntegreerd in een totale beleidsvisie?
- Wordt er bij de oplossing van de problemen brongericht gewerkt?
- Is de participatie en inspraak van de bevolking gewaarborgd?

-Wordt er niet alleen aan natuur en milieu tout court maar ook aan afval, energie, verkeer, landbouw, woningbouw, onderwijs en industrie aandacht besteed in het plan?

Bij de uitwerking van de verschillende inhoudelijke thema's kunnen er ook duidelijke vragen gesteld worden:

- Bepleit de gemeente binnen de intercommunale een nieuwe politiek die uitgaat van rationeel energiegebruik?
- Voert de gemeente een afvalpreventiebeleid (reklamedrukwerk fiscaal belasten, inzamelen oud papier...)
- Heeft de gemeente als doel het verkeer te beheren door het te beheersen?
- Stimuleert de gemeente biologische

landbouwbedrijven?

- Heeft de gemeente een natuurontwikkelingsplan?
- Promoot de gemeente inbreiding en renovatie?
- Voert de gemeente een actieve infopolitiek rond milieutema's?

Met de campagne "Agenda op de agenda" willen we lokale groepen en milieuraden een instrument in handen geven om het beleid lokaal te informeren en te beïnvloeden en om lokale problemen en oplossingen op legitieme basis te kaderen binnen een bredere context. Met de brochure kan je je plaatselijk werk van een globaal kader voorzien. Lokale problemen worden hierdoor hopelijk groter en belangrijk ingeschat door het plaatselijk beleid.

Dirk Van Regenmortel

Gemeenten hebben een verantwoordelijkheid inzake energiebeleid.

Foto: Frans Geys

Nederlandse agenda's?

Ook in Nederland loopt een campagne om via lokale groepen gemeenten op te roepen lokale agenda 21's af te leveren. De campagne noemt "Oproep voor de Toekomst van burger aan gemeente" en is opgezet door "Werk samen aan een schone wereld", de naam van een gezamenlijke actie van Nederlandse milieu- en ontwikkelingsorganisaties, de Vereniging van Nederlandse gemeenten en het ministerie van Vrom.

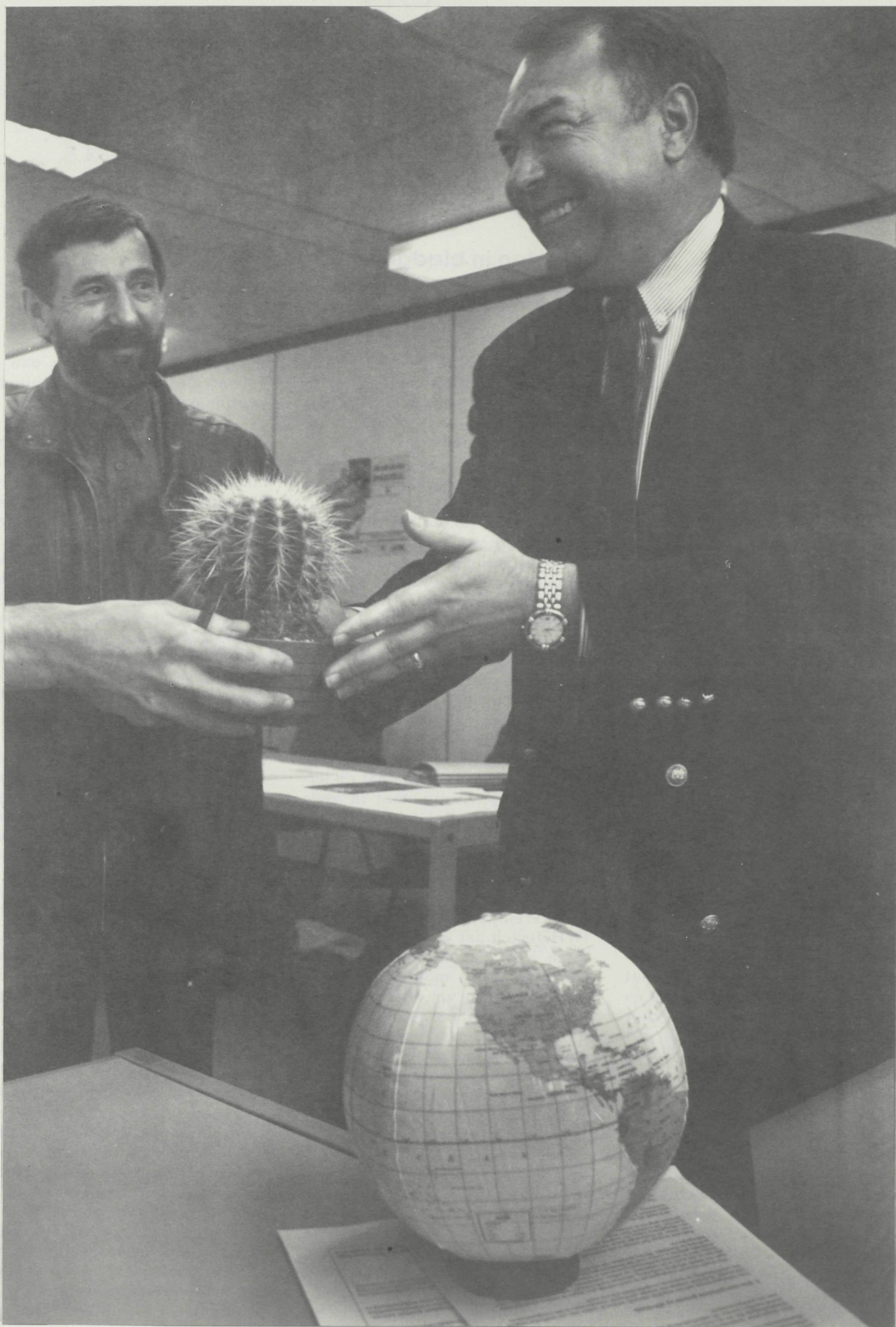
Abstrakt of concreet?

Rio en een globale "Agenda 21" blijven veraf, ook met de vertaling in de brochure "Agenda op de agenda". Toch blijkt een toetsing van het lokale beleid op het duurzaamheidskarakter verrassende resultaten te geven. Leefmilieu Londerzeel lichtte ter gelegenheid van de Dag van de Aarde de gemeentelijke milieupolitiek door op zijn duurzaamheidskarakter. Uit de toetsing bleek dat verschillende thema's zoals energie, afval, verkeer, huisvesting, onderwijs gewoon niet opgenomen zijn in het plan. De gemeente slaagde er zelfs niet in haar plannen op tijd binnen te leveren bij de administratie zodat zij mogelijke subsidiëring aan haar neus ziet voorbijgaan.

Een ander voorbeeld van een lokale toetsing is gebeurd door de milieuadviesraad in Aartselaar. Zij maakten op basis van het Worldwatch Institute-rapport van 1990 een tabel op om de mondiale milieuproblemen naar het lokale nivo te vertalen. Hun bekommernis was duidelijk: "Als we op gemeentelijk nivo aan milieubeleid willen doen, is het belangrijk het verband met het geheel niet uit het oog te verliezen: we zijn niet alleen meer met onze voorschoot bezig. Met die totaalvisie worden de verbanden duidelijker zodat er rekening mee gehouden wordt dat oplossingen voor het éne probleem geen negatieve effecten hebben op een ander terrein." Zij werkten een model uit voor een toetsing van het lokaal beleid rond de thema's energie, voedselveiligheid, waterhuishouding, luchtkwaliteit, transport, bewapening en armoede.

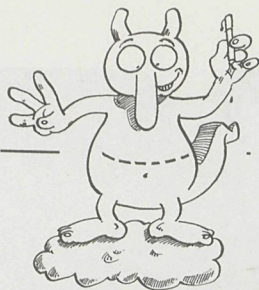
Bestellen?

De BBL-brochure "Agenda op de agenda, handleiding voor duurzame ontwikkeling op lokaal nivo", uitgegeven met de steun van de Koning Boudewijnstichting, kost 100fr en is op telefonische en schriftelijke aanvraag te bekomen op het secretariaat, Overwinningstraat 26, 1060 Brussel, 02/539.22.17.

BBL op bezoek bij minister De Batselier:
verwijder de kaktus (symbool voor de gevaren die de aarde bedreigen) van de langzaam opwarmende aarde (de opzwellende aardballon).

Foto: De Morgen

Frontlijn

Nitraten in bladgroenten

ER WAART EEN SPOOK ROND IN UW SPINAZIE

Nitraten vormen een sluipend gif in ons leefmilieu. Overbemesting, sterfputten, lekkende aalputten, storting van zuiveringsslib en NOx-emissies door intens verkeer zorgen ervoor dat ze in steeds hogere mate in het water (grond-, put- en bronwater) terecht komen. Elders in dit nummer lees je hoe het zit met de nitraatverontreiniging van het Vlaamse bronwater. Ook de groenten, die dagelijks op ons bord belanden, blijven als gevolg van de overbemesting in de landbouw niet buiten schot.

VOORAL BLADGROENTEN

Uit eerder wetenschappelijk onderzoek, uitgevoerd aan de Universiteit Gent in 1989, bleek reeds dat vooral bladgroenten (bleke en groene selder, veldsla, kropsla, andijvie en spinazie) de wettelijk toegelaten normen inzake nitraat-gehalten overschrijden. Hierbij zijn vooral de nitraat-gehalten voor spinazie en bleke selder opmerkelijk hoog.

Bond Beter Leefmilieu onderzocht het nitraatgehalte van kropsla, spinazie en groene selder. Deze bladgroenten werden aangekocht via de detailhandel in de Noorderkempen. De groenten werden met nitraat-snelteststrips onderzocht en vergeleken met de normen voor bladgroenten zoals bepaald in het Koninklijk Besluit van 15.02.1989.

SPINAZIE ALARMEREND

Uit de steekproef bleek dat één kropsla op vier stalen minimum 4000 ppm (= milligram per kilogram) nitraat bevatte. Dit is een duidelijke overschrijding van de Belgische norm. Voor kropsla die in de handel wordt gebracht tussen 1 april en 1 november mag dit maximaal 3000 ppm bedragen. Alle vier onderzochte spinaziestalen overschreden ruimschoots de Belgische norm van 2500 ppm. Het nitraatgehalte ervan schommelde tussen 3500 en 4700

ppm. Bij drie van de zes stalen groene selder werd een nitraatgehalte van minimum 5500 ppm genoteerd. De Belgische norm voor groene selder bedraagt 5000 ppm.

EETWARENINSPEKTIE ONTOEREIKEND

Uit gegevens van de Dienst Eetwareninspektie van het Ministerie van Volksgezondheid blijkt dat tijdens de periode 1990-1992 het aandeel afgekeurde kropsla's, wegens te hoog nitraatgehalte, vermindert van ongeveer 20% tot 5%. Voor spinazie loopt dit afgekeurde aandeel (zowel nitraten als pesticiden) echter op van 9% in 1991 tot 20% in 1992. BBL stelt echter vast dat slechts een zeer beperkt aantal spinaziestalen (nl. 47 in 1991 en 15 in 1992) jaarlijks worden bemonsterd. Ook het aantal onderzochte kroppen sla staat in geen geval in verhouding tot de verhandelde hoeveelheden in België.

OVERKONSUMPTIE VERMIJDEN

De Wereldgezondheidsorganisatie (WHO) stelt dat we dagelijks maximum 3,65 mg. nitraat per kg. lichaamsgewicht mogen opnemen. Een volwassene van 70 kg. mag dus dagelijks via de voeding 255 mg. nitraat opnemen. Een flinke portie spinazie volstaat soms al om deze norm te overschrijden. Betekent dit dat we ons maar beter gaan bevoorraden met ingevoerde groenten? Zeer zeker niet, want ook hier worden normoverschrijdingen vastgesteld. Daarom is het van groot belang de dagelijkse nitraatopname zo veel mogelijk te beperken.

OPDRIJVEN KONTROLES ...

Een goede controle is reeds een eerste stap. BBL wijst in dit verband op de plicht van de overheid om het nitraatgehalte van bladgroenten te blijven controleren. De Bond pleit

ervoor dat de controles van de Eetwareninspektie gevoelig zouden worden opgedreven.

"Wij zouden inderdaad meer controles moeten uitvoeren", zegt Guy Temmerman, hoofdinspekteur-generaal van de Eetwareninspektie, "maar niet alleen op nitraten. Wij controleren honderd en één dingen. Jaarlijks acht-tot tienduizend monsters van brood, cosmetika, tabak, water, noem maar op. Tevens zijn we op onze dienst onderbemand met slechts een vijftigtal mensen. In theorie, want in de praktijk zijn een aantal van hen ingezet bij andere diensten. Wij verwachten wel dat er tegen eind 1993 er een veertigtal zouden bijkomen".

Toch zijn volgens BBL de huidige staalnames te beperkt in omvang, waardoor de konsument bedrogen uitkomt. *"Trouwens wat de nitraten betreft, staan wij aan het einde van een lange ketting. Wij kunnen controles uitvoeren op het eindprodukt, de groenten, maar de problemen moeten eigenlijk bij de bron worden aangepakt: de overbemesting in de landbouw", aldus Temmerman van de Eetwareninspektie. De milieubeweging pleit eveneens voor een dergelijke brongeerichte aanpak.*

... EN BEMESTINGSNORMEN VERSTRENGEN

Het opleggen van strengere bemestingsnormen (en een stringente controle erop) in de landbouw is dan ook noodzakelijk. In ons land zijn er voornamelijk problemen in gebieden met een hoge konsentratie in de groententeelt (voornamelijk voor diepvriesgroentebedrijven), waar tevens grote mestoverschotten zijn. Uit vroeger onderzoek bleek reeds dat, naast de Noorderkempen, vooral ook West-Vlaanderen een probleemgebied vormt.

DJ/LS

LIMBURGSE INTERCOMMUNALE INTERELECTRA MET BBL OP MAP-TOER

*Interelectra is de Limburgse
elektriciteitsdistributiemaatschappij.
De BBL is de koepel van de Vlaamse milieuverenigingen.
Ogenschijnlijk hebben ze niets met elkaar te maken.
Dat wordt echter anders als blijkt dat de
intercommunale voor een nieuwe
politiek kiest, waarbij een
verhoogde aandacht
voor het milieu en
voor energiebesparing de
hoofdtoon gaat voeren. En het
wordt nog anders als Interelectra een
samenwerking aangaat met BBL om samen een
milieu-actieplan (MAP) uit te werken voor het
bedrijf en een energiebesparingskampanje op te zetten.*

DE VOORGE- SCHIEDENIS

Interelectra is een zuivere intercommunale die elektriciteit en tv-distributie verspreidt in Limburg. Midden '92 komt er een nieuwe wind, een nieuwe voorzitter en een nieuw bestuur. Toekomstplannen zagen het licht: herorganisatie, nieuw logo, nieuwe bedrijfskultuur. De intercommunale maakte ook duidelijk dat ze wenste te anticiperen op de engagementen die ook van energiedistributiemaatschappijen in de nabije toekomst gewenst worden om tegemoet te komen aan het nationaal plan om de CO₂-uitstoot met 5% te verminderen.

Het bedrijf wil hier een voorhoederol in spelen en zette een "Rationeel Energie Gebruik"-cel op. Enkele maanden later werd een samenwerking met de BBL beklonken om in een gemengde pro-

jektwerkgroep een aktiescenario uit te werken om rationeel energiegebruik in Limburg te promoten.

MILIEUCREDO

Interelectra werkte een credo uit waarin ze bepaalt wat haar doelstellingen zijn met haar nieuwe bedrijfspolitiek. Ze stelt zich tot doel de internationale en nationale engagementen inzake CO₂-redukatie (5% tegen 2000) op lokaal vlak in Limburg in te vullen en wil voorop lopen bij het promoten en stimuleren van energie-efficiëntie en rationeel energiegebruik. In plaats van louter kilowattuur te verkopen wil Interelectra energiediensten aanbieden aan haar cliënteel op een zo efficiënt mogelijke basis. Interelectra gaat haar doelstelling van energieverdeler dus verruimen en zich in de toekomst profileren als energiedienstenleverancier. De filosofie hierachter is simpel: mensen zijn niet geïnteresseerd in elektriciteit als dusdanig maar wel in verschillende diensten zoals verlichting, koeling, wassen,... Het doel van Interelectra is hier op een zo efficiënt mogelijke manier aan te voldoen. Meer nog, het bedrijf wil haar doelgroepen stimuleren om efficiënter om te springen met energie. Daartoe zet ze

een uitgebreid milieuactieplan op dat ondersteund wordt door een energiebesparingskampanje. Zo'n kampanje vraagt geloofwaardigheid, een open bedrijfskultuur en een actieve communicatie met het publiek. Want het moet voor de verschillende groepen duidelijk zijn dat ze én juiste info krijgen én dat Interelectra effectieve ondersteuning biedt om tot energiebesparing te komen.

DE PLAATS VAN EEN INTERCOMMUNALE IN HET BROEIKAS- TEATER

De BBL werkte een voorbereidend onderzoek uit voor het milieu-actieplan. Uit het onderzoek bleek dat een energiedistributiemaatschappij vooral een belangrijke rol kan spelen bij het rechtstreeks beïnvloeden van het aankoop-

en verbruiksgedrag van klanten. En Interelectra kan het gedrag veranderen door gebruik te maken van verschillende instrumenten. Goede en gerichte info over welke toestellen het energie-efficiëntst zijn is het eerste. Financiële stimuli om goede investeringen te belonen is een tweede. Rechtstreekse tussenkomsten op de markt door producenten te benaderen is een derde. Het onderzoek vormde de basis voor het uitwerken van een breed actie-scenario naar de verschillende doelgroepen toe: het milieu-actie-plan Interelectra.

AKTIE! DE VERLICHTING KOMT UIT LIMBURG?

Op basis van het onderzoek werd een compleet aktiescenario uitgewerkt. Het eerste grote aandachtspunt is de energiedienst "verlichting". Hiermee wordt gestart omdat het overschakelen op efficiënte lichtapparatuur zeer vlug kan plaatsvinden en omdat de resultaten wat energiebesparing en milieu-opbrengst betreft direkt waarneembaar zijn. Interelectra stelt zich op korte termijn twee doelen. Op straat worden kwikdamp- of HPL lampen vervangen worden door zuiniger SOx en Son-lampen. In huis kunnen gloeilampen vervangen worden door spaarlampen. Interelectra en BBL zetten een brede infokampanje op naar de twee doelgroepen: gemeenten en huishoudens. De gemeenten worden geïnformeerd vanaf begin mei, de huishoudens bij het ingaan van het winteruur. Interelectra komt in beide gevallen tussen bij de promotie van de efficiënte lampen en geeft huishoudens financiële stimuli om voor spaarlampen te kiezen door in samenwerking met de spaarlampenproducenten spaarbonnen te verspreiden.

Het doel van Interelectra is op jaarbasis 40.000 straatlampen te vervangen door zuiniger modellen. Dat betekent een jaarlijkse winst van 1.120 ton CO₂ of meer dan honderd tien tonners. Wat huishoudens betreft wil Interelectra bij de 280.000 gezinnen in Limburg 100.000 gloeilampen vervangen zien door energiezuinige spaarlampen, wat een milieuwinst betekent van 1.400 ton CO₂ of meer dan honderdvijftig tien tonners. De kampanje draait onder het motto: spaar energie, spaar het milieu, spaar kosten.

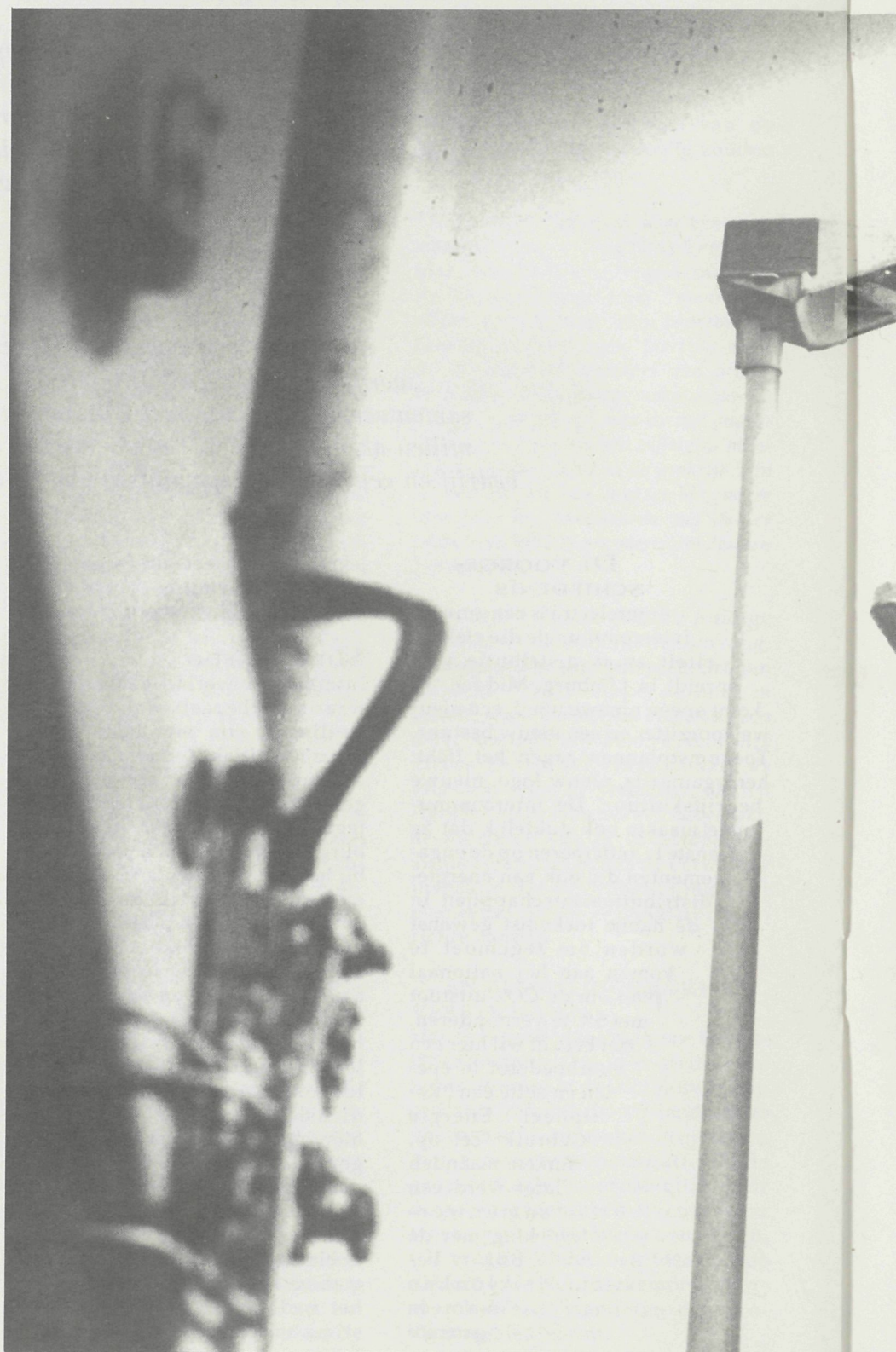
DE DOELSTELLING: GEWOONTEN VERANDEREN

De gedragsbeïnvloedingskampanje heeft als doel allerlei gewoonten te doorbreken. Mensen kopen nog altijd automatisch goedkope gloei-

lampen in plaats van te investeren in duurzame spaarlampen die uiteindelijk minder energie verbruiken en dus ook minder kosten qua verbruik. Een intercommunale kan juist dit gedrag gaan beïnvloeden door goede, gebalde info te geven over het rendement van toestellen en door tussen te komen bij de aankoop ervan.

DE START VAN EEN SPAAR-TREIN

Deze akties vormen de start van de kampanje. Later volgende nog andere aktiepunten. Ook voor de uitwerking van de kampanje rond de dienst verlichting dient er nog heel wat in beweging gebracht te worden: gemeenten moeten worden geïnformeerd, er komt info op de kabel, een edukatief programma voor verenigingen wordt in elkaar gestoken... Met de kampanje bewijzen Interelectra en BBL alleszins dat zuivere intercommunales bij machte zijn om

een offensieve REG-politiek op te zetten als er maar voldoende wil en visie aanwezig is. Met het opstarten van het milieu-actieplan zenden Interelectra en BBL ook een duidelijk signaal uit naar de Vlaamse en nationale overheid om interkommunales, bedrijven en huishoudens structureel te ondersteunen bij de inspanningen die ze willen leveren om goede voorwaarden te scheppen

voor een REG-politiek. Uiteindelijk blijft energie sparen nog altijd tegen de stroom in zwemmen. De doelstelling van de CO2-redukatie kan enkel bekomen worden als er structurele ingrepen komen en bijvoorbeeld de tarieven aangepast worden. Nu is het zo dat veelgebruikers beloond worden. Een progressieve tarifiëring waarvan de opbrengst voor een deel terugvloeit naar REG-initiatieven,

maakt het intercommunales mogelijk een duidelijke offensieve REG-politiek te voeren en van de winsten ervan te genieten. De bedoeling van het MAP-project voor Interelectra is alleszins te werken aan een stapsgewijze invoering van energie-efficiënte dienstenverlening in Limburg.

Dirk Van Regenmortel

Een symbolische start. Op de terreinen van Interelectra klommen de Limburgse gedeputeerde Steve Stevaert en BBL-voorzitter Luc Hens in een hoogwerker om een lamp van de bedrijfsverlichting te vervangen door een energiezuinige spaarlamp.

Hongarije pakt mobiliteitsomwenteling aan

WAAR DE TREIN BLIJFT STILLE STAAN

De Oosteuropese omwentelingen hadden niet alleen een politieke en economische weerslag. De Oosteuropese burger wordt stilaan meegesleurd in de Westerse mobiliteitsstroom. De stinkende Wartburg wordt opzij geschoven, een (tweedehandse) westerse wagen geldt als ideaalbeeld, het openbaar vervoer kwijnt weg en Europese wegenbouwers lopen Oosteuropese kabinetten plat. Oosteuropese milieugroepen slaan dit proces met lede ogen gade. Hongarije zoekt naarstig naar eigen oplossingen ...

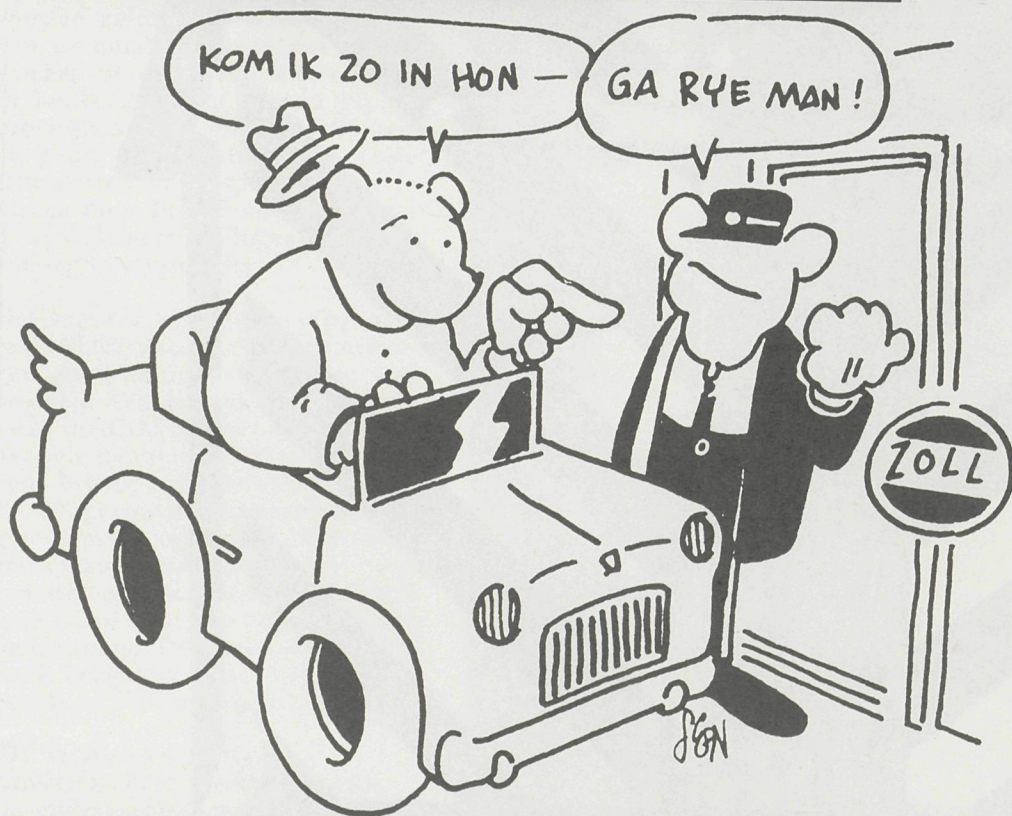
De verkeersproblemen in Oost-Europa liegen er niet om. Over het algemeen hadden de landen voor hun diverse politieke omwentelingen reeds een uitgebreid en goedkoop openbaar vervoer, zij het dat treinen, trams en bussen niet erg snel en luksueus waren. Sinds de revoluties stimuleren de regeringen ten behoeve van de economische groei echter vooral het gebruik van personenwagens en vrachtwagens.

RIJDENDE INVESTERINGEN

Vaak worden er met behulp van westers geld nieuwe wegen en autobanen aangelegd. De transportpolitiek van de Europese Gemeenschap lijkt dit proces alleen maar in de hand te werken. De EG plant immers een 'Trans-Europees Netwerk' van snelwegen om West-Europa te verbinden met de oostelijke en zuidelijke periferie. De subsidies voor de Oosteuropese staatspoorwegen - oorspronkelijk al laag naar westerse maatstaven - slinken razendsnel. De auto wordt ook hier het nieuwe parade-paardje. De auto-industrie is vrijwel de enige sektor die forse investeringen durft te doen in voormalige Oostbloklanden. General Motors, Fiat en Volkswagen hebben al fabrieken in Polen, Tsjechië, Slowakije en natuurlijk ook in Hongarije.

STEDEN VERSTIKKEN

Ondertussen stikt men in een aantal Hongaarse

steden als gevolg van de enorme luchtvervuiling. Oude Oostduitse Wartburgs en Trabantjes, versleten Roemeense Dacia's en verstikkende bussen van Hongaarse makelij verpestten de hoofdstad Budapest.

In de openbare bussen van de Hongaarse hoofdstad vindt men sinds kort affiches die de graad van luchtvervuiling in de hoofdstad weer-geven. De campagne is een initiatief van de Clean Air Action Group (Levegő Munkacsoport), een milieu-koepel, die al jaren strijd voert tegen de luchtvervuiling en tevens een meer milieuvriendelijke transport-politiek promoot.

AUTO BOEMAN IN BUDAPEST

"44 % van de Hongaarse bevolking leeft in zwaar vervuilde regio's, de meeste emissies worden uitgestoten door het vervoer. Zo is de auto in Budapest verantwoordelijk voor 60% van de totale emissies. De enorme 'boom' van het autoverkeer en de stijgende verkeers-chaos zijn hier niet vreemd aan, aldus Andras Lukacs, koördinator van de milieukoepel Levegő. "Een restriktief parkeerbeleid staat dan ook bovenaan onze agenda. Auto's worden kriskras in de straten geparkeerd, voetgangers worden van het voetpad gedrumd wegens plaatsgebrek".

WETGEVER REAGEERT

De vereniging heeft al heel wat successen geboekt. *"Reeds drie jaar geleden deden we een wetsvoorstel voor het invoeren van een jaarlijkse 'milieu'-kontrole van voertuigen. En we haalden onze slag thuis. In december 1991 aanvaardde het parlement een nieuwe wet waardoor alle motorvoertuigen jaarlijks gecontroleerd worden en moeten voldoen aan strenge emissie-normen".* Levegő lag ook aan de basis van een milieuheffing die een

reduktie van de vervuiling door het vrachtvervoer als doel had. Sinds januari 1992 mogen voertuigen met tweetaktmotoren niet langer gebruikt worden voor taxi en andere transportdoeleinden.

TRABANT VOOR VOLKSWAGEN

In Hongarije krijgt iemand die zijn Trabant omruilt voor een nieuwe (westerse) wagen een korting, die vijf keer zo groot is als de waarde van zijn oud vehikel. Veel moeite kost het de Westerse autofabrikanten niet om de Oosteuropaanen te overtuigen, want bijna iedereen wil een westerse levensstijl en daar hoort een auto bij, vindt men. Zsolt Boda uit Hongarije: *"Het is zeer moeilijk de mensen ervan te overtuigen dat het westerse vervoerssysteem te vervuilend is en dat wij het anders moeten doen. De lucht boven Duitsland is toch ook blauw!"*.

STAATSLOTERIJ

Hongarije wil de Trabant zo snel mogelijk uit het straatbeeld zien verdwijnen. Volgens enkele Hongaarse kranten heeft de regering voorgesteld de bezitters van dergelijke auto's een gratis jaarabonnement voor het openbaar vervoer kado te doen als zij hun auto inleveren. Wie vrijwillig afstand doet van zijn pruttelend vervoersmiddel, doet tevens mee aan een staatsloterij waarbij auto's van westerse makkelijk te winnen zijn. Naar schatting rijden er ongeveer 120.000 Trabants en Wartburgs rond in Hongarije. Deze auto's uit de voormalige DDR, met hun tweetaktmotor staan bekend voor hun grote milieuvervuiling in de hoofdstad Budapest.

WEG VAN SPOOR

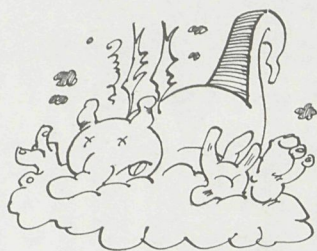
Een ander probleem is de verschui-

ving van spoor- naar wegvervoer, die zich ook in Hongarije laat gevoelen. De gevolgen met de markteconomie met zijn 'just in time deliveries' veronderstellen immers snellere vervoersmiddelen. Dit leidt tot verdeelde reacties binnen de Hongaarse milieubeweging. Net zoals de meeste Oosteuropese milieugroepen, beseft ook de Hongaarse milieubeweging dat de mobiliteit zal toenemen. Sommigen willen dan ook desnoods een paar nieuwe snelwegen aanleggen om Budapest en andere steden, die nu overspoeld worden door internationaal vrachtverkeer, te ontlasten. Karl Brandner, anti-snelweg activist uit Oostenrijk kan hier weinig begrip voor opbrengen. *"Iedere nieuwe snelweg roept nieuw verkeer op. Een doorgedreven decentralisatie van de economische structuren met een evenredig dalende verkeerbehoefte is het enig mogelijk alternatief"*.

DAN MAAR KOMBINEREN

Toch zijn er op het terrein reeds heel wat initiatieven zichtbaar. Vorig jaar zijn Duitse en Oostenrijkse bedrijven in samenwerking met de Hongaarse spoorwegen begonnen met het gekombineerde vervoer. Vrachtauto's worden daarbij op de trein gezet en gaan in transit doorheen Hongarije. Inmiddels beslaat dit trein-vrachtauto vervoer reeds tien procent van het internationale vervoer door Hongarije. *"Met de nodige politieke wilskracht kunnen een aantal problemen, verbonden aan de automobiliteit, stap voor stap worden opgelost. Dit veronderstelt wel een aangepast ingrijpen en dit zonder verder dralen. We mogen de toestand niet zo ver laten evolueren als bij jullie in West-Europa"*, aldus nog Andras Lukacs.

Danny Jacobs

EK☉-TIPS

KOFFIE MET BIO- GARANTIE GEEN NIEUWTJE

Ons heerlijk dampend kopje koffie is niet altijd zo onschuldig als het eruitziet. Koffie is big business: bikkelharte koffiebeurzen, een handvol multinationals en ineengestorte wereldmarktprijzen domineren de koffiemarkt. Ook op milieuvlak knelt het schoentje meer dan eens ... en dat van in de teelt- tot in de verpakkings-fase.

De koffieplant komt oorspronkelijk uit de provincie Kaffa in Ethiopië. Hoewel de opwindende werking ervan al lang bekend was, vindt koffiedrinken pas in de 15e eeuw ingang in de Arabische kultuur. In de 17e eeuw ontstaan er dan overal in Europa koffiehuisen, die voorzien worden vanuit Jemen. In Brazilië wordt de koffieplant pas in de achttiende eeuw ingevoerd.

BIG BUSINESS, LOW EARNINGS

Tegenwoordig is koffie, na aardolie het belangrijkste produkt op de wereldmarkt. De vijf landen met de hoogste koffieproductie zijn Brazilië (26%), Colom-

bia (14%), Indonesië (7%), Mexico (5%) en Ivoorkust (4%). Slechts enkele grote multinationals beheren de koffiemarkt: General Foods (o.a. Jacobs koffie) eigendom van Philips Morris, Procter en Gamble, Sara Lee/DE.

De wereldmarktprijs komt tot stand op de koffiebeurzen van New York en London. De werkelijke handel verloopt niet via de beurs, maar via contracten tussen koöperaties en exportorganisaties enerzijds en importeurs of branders anderzijds. De koffieboeren krijgen gewoonlijk slechts de helft van de wereldmarktprijs, de rest gaat op aan overheidstaksen en tussenhandel in het land

van herkomst. Doordat de koffieprijs zo laag ligt, kan de boer nauwelijks overleven. De grote winsten van de multinationals komen zelden ten goede aan de kleine koffieboeren. Een directe inkoop, vaste contracten, voorfinanciering en een nieuwe internationale koffieovereenkomst, zodat de huidige gekelderde marktprijzen enigszins opgekrikt kunnen worden, zou hier al een zekere vorm van rechtvaardige herverdeling kunnen bewerkstelligen.

MILIEUPROBLEMEN

De koffieteelt veroorzaakt serieuze milieuproblemen. De koffie wordt groten-deels op een *intensieve wijze*

KOFFIEPAUZE!

EKO-TIPS

in bergachtige gebieden verbouwd. Door een hoog *kunstmestgebruik* en het niet meer gebruiken van schaduwbomen wordt de bodem uitgeput en spoelt de grond weg. De schaduwbomen werden veel gebruikt in de traditionele teelten om de bodem vast te houden en om als tweede gewas te dienen (o.a. bananen).

Tegenwoordig worden veel *herbiciden* gebruikt om onkruid te bestrijden. De koffiebladziekte, die eigenlijk alleen een bedreiging vormt voor de Arabica-variëteit, wordt chemisch bestreden. Op driekwart van de koffieplantages worden bestrijdingsmid-

delen gehanteerd. Een klein bedrijf (ca. 10 ha) is doorgaans milieuvriendelijker dan de grote plantages. Kleine producenten zijn meestal traditionele familiebedrijven met oude rassen, sterke beschaduwing, een lage dichtheid, vrijwel geen chemische middelen en daardoor uiteraard ook een lagere opbrengst.

Ook het verwerken van de koffiebonen heeft een invloed op het milieu. Koffiepulp, de schilletjes van de bonen, veroorzaakt in vele gevallen waterverontreiniging en de "natte bewerking" voor het pellen van de bonen is een waterverslindend proces. Bij het branden wordt de uiteinde-

lijk smaak en samenstelling van ons heerlijk geurend kopje koffie bepaald. Gebeurt dit niet vakkundig dan kunnen bij het brandproces zelfs kleine hoeveelheden kankerverwekkende *PAK's* ontstaan. *PAK's* zijn polycyclisch aromatische koolwaterstoffen die vrijkomen bij onvolledige verbranding. Ook de *aluminiumverpakking* en het *transport uit de tropen* vormt een extra milieubelasting.

CAFEÏNEVRIJ, MILIEU NIET VRIJUIT

Tegenwoordig wil zelfs een deel van de fervenste koffieslurpers de bijwerkingen van cafeïne, zoals slape-loosheid, rusteloosheid, hartkloppingen of misselijkheid, vermijden. "Decafé" dan maar. De goedkoopste (maar meest milieuvriendelijke) manier om de cafeïne eruit te halen is het spoelen van de bonen met *methyleenchloride* of *ethyl-acetaat*. Het kan echter vrij milieuvriendelijk: spoelen met water ("Swiss Water") of het filteren met een koolstoffilter.

MAX HAVELAAR

Uit een studie van de Nederlandse "Alternatieve Konsumentenbond" blijkt dat er bij de grote koffiemultinationals wel eens één en ander schort op het vlak van milieu, arbeidsomstandigheden, mensenrechten, marketing en dierenwelzijn. Een aantal kleine, maar in marktomvang groeiende initiatieven, trachten hiertegen een dam op te werpen. *Max Havelaar Koffie* bijvoorbeeld vormt een uitstekend alternatief. Deze koffie is afkomstig van kleine producenten en aldus milieuvriendelijker dan de koffie van grote plantages. Toch hebben ook

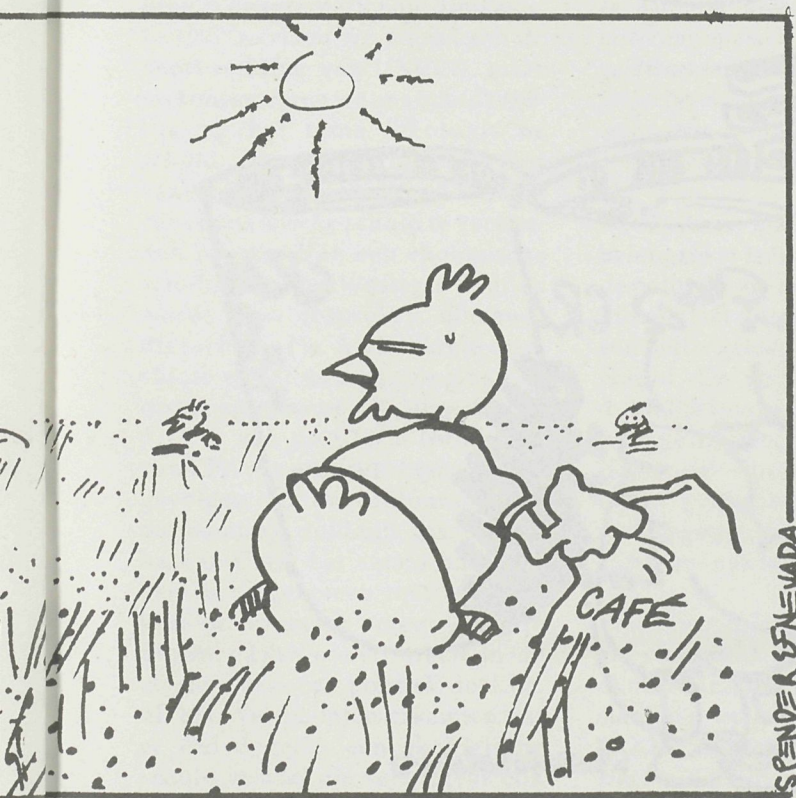
de Max Havelaar boeren af te rekenen met de plaag van de bodemerosie. Ondanks de milieuproblemen staat Max Havelaar wel garant voor betere arbeidsomstandigheden en aankooprijzen die ruim boven de wereldmarkt liggen.

BIOLABELS

Biologische koffie is verreweg het milieuvriendelijkst. De koffie staat immers tussen andere gewassen, wat meer arbeid kost en veertig procent minder opbrengst oplevert. Biologische koffie op de Benelux markt is voornamelijk afkomstig uit Mexico. Zo kan je bij de 120 Vlaamse Oxfam Wereldwinkels de biologische koffie 'Yambo Bio' krijgen, die het Biogarantielabel van VELT kreeg. In de Wereldwinkels vind je eveneens biologische tee uit Sri Lanka met Naturland-label.

Er bestaat reeds een Europees biogarantielabel voor produkten van kleine producenten uit de Derde Wereld. Naast koffie en tee tracht Oxfam ook voor andere produkten een dergelijk label te bemachtigen.

ML/DJ

Hier kan je terecht

Alternatieve Konsumentenbond, PB 61236, 1005 HE, Amsterdam, 00 32 20 686 33 38

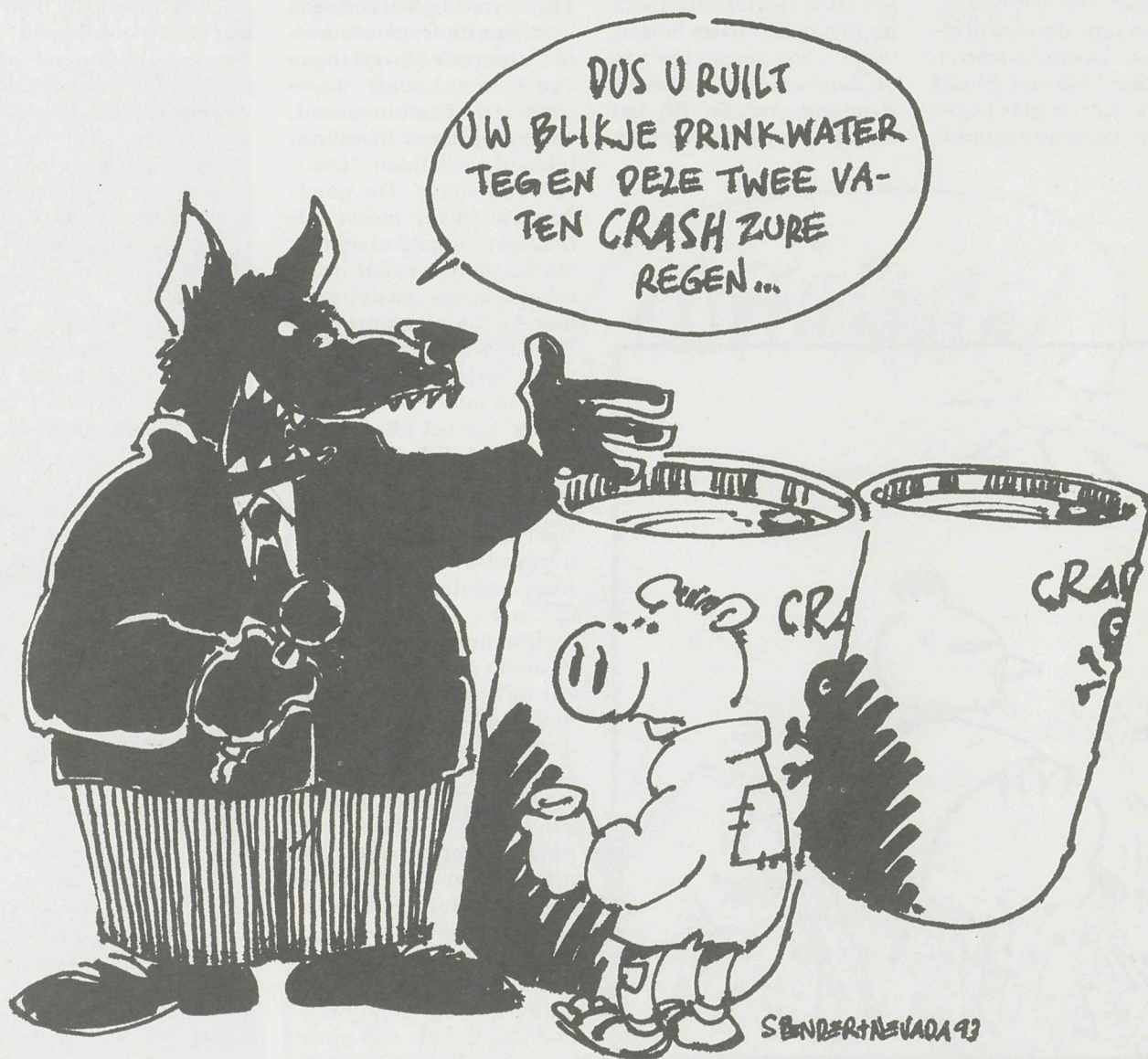
Oxfam Wereldwinkels, Nieuwland 35-37, 9000 Gent. 091/23.01.61.

Biogarantielabel, VELT, Lt. Caluwaertstraat 3, 2160 Wommelgem, 03/353.80.53.

Een gesprek met Wilfried Marcelo,
van het Instituut voor Ekologische Politiek

"DE MILIEUBEWEGING ZIT TE VASTIN

Wilfried Marcelo is al jaren actief in de Derde Wereld-beweging in Vlaanderen. Hij verbleef verschillende jaren in Peru waar hij een projekt uitwerkte voor het NCOS. Het werd hem daar duidelijk dat milieuproblemen en armoede of ontwikkelingsproblemen zeer nauw samenhangen. Hij is een van de grondleggers van VODO, het Vlaamse forum waar milieu-, vredes-, vrouwen-, derde wereld- en jongeren-organisaties samen denken en werken rond duurzame ontwikkeling. Sinds 1991 werkt Wilfried Marcelo op het Instituut voor Ekologische Politiek (IEP), een milieu-NGO, in Chili. Milieurama had een gesprek met hem.

TIN HAAR "EUROCENTRISME"

Wat is het "Instituut voor Ekologische Politiek" precies?

Het IEP is opgericht in 1987 en ont-plooit activiteiten op zowel nationaal als internationaal nivo. Binnen de werking van IEP kan je 3 grote luiken onderscheiden:

- Een eerste luik is wat wij noemen "ekologie en participatie": we hebben in deze kontekst een werking opgestart met *ekologische wijkraden*, die actief zijn in een 45-tal gemeenten. Zij proberen vooral oplossingen te bieden voor milieuproblemen op lokaal vlak. Een konkreet tema bijvoorbeeld waarrond een aantal wijkraden werkt is het integraal fietsenplan in steden. Een ander konkreet tema is de groene telefoon waarlangs adviezen kunnen ingewonnen worden.
- Een tweede luik situeert zich vooral rond milieu-edukatie naar jongeren, vrouwen, syndikaten, en zo verder.
- Ons derde belangrijk aandachtspunt is de internationale dimensie. In 1992 werkten we vooral aan de voorbereiding van UNCED, maar nu konsentreren we ons hoofdzakelijk op het thema 'ekologische schuld'. Men gaat er in het Westen vanuit dat de Derde Wereldlanden een economische schuld te vereffenen hebben. Van een ekologische schuld van de Westerse landen wordt nooit gesproken, alhoewel die toch reëel is. Als konkrete case-studie wordt de aantasting van de ozonlaag genomen. Chili gebruikt 0,09 % van de CFK's (produktie van CFK's is nul). Nochtans zijn de gevolgen van de verdunning van de ozonlaag duidelijk waarneembaar in Chili; het aantal huidkankers is toegenomen met 200%, er komen alsmaar meer blinde dieren... Dit dossier streeft in de eerste plaats een politiek doel na, nl. het Westen laten erkennen dat er wel degelijk een ekologische schuld bestaat die vervolgens ook

financieel vergoed moet worden.

Maar hoe kan je milieuvervuiling uitdrukken in een economische prijs?

Dat is inderdaad niet eenvoudig. Toch is het voor derde wereldlanden zeer belangrijk dat deze dossiers de milieu- en gezondheidsgevolgen in economische munt worden omgerekend en vergoed. Er is immers een milieudelikt gepleegd (vernietiging van de ozonlaag) dat op geen enkele manier vervolgd wordt.

Op internationaal nivo bestaat er trouwens een tendens om steeds meer milieuproblemen in geld uit te drukken of het zogenaamde 'ekonomiseren van de milieuproblemen'. Toch is het opmerkelijk dat deze tendens vooral wordt waargenomen binnen het bedrijfsleven en in mindere mate bij de overheid, en zeker niet door de milieubeweging.

Is het dan niet gevaarlijk om alle milieuproblemen uit te drukken in geldwaarden? Wie geld genoeg heeft, krijgt het recht om te vervuilen... Dat is toch geen oplossing voor de milieuproblemen?

Dat is waar, maar wat voor ons het belangrijkste is, is dat we dit thema op de politieke agenda kunnen plaatsen. Momenteel zitten we nog altijd met een netto-geldstroom van Zuid naar Noord. De wereldbank pleit zeer duidelijk voor een groene spitstechnologie die over de hele wereld moet ingevoerd worden. Maar alle aandacht gaat naar end-of-the-pipe maatregelen, van een preventief gerichte aanpak is veel minder sprake.

Er is een andere visie nodig. Ik neem als voorbeeld even de alternatieve ekonomieën. Er gaan heel wat stemmen op vanuit derde wereld-NGO's en vanuit studiecentra in Derde Wereldlanden om af te stap-

pen van de tendens om oplossingen te zoeken binnen de vrije markt. Vandana Shiva (Chipko-beweging in India) is een vurig voorstander van de overlevingseconomie. Overlevingseconomie kan je definiëren als het respekteren van het natuurlijk proces, waarbij het natuurlijk proces (d.i. kans bieden aan mens en ecosysteem om zich te reproduceren en in stand te houden) ook het ekonomisch proces is. Een groot aantal samenlevingsverbanden in Zuiderse landen zijn georganiseerd volgens dit soort ekonomie. Dergelijke ekonomieën worden teniet gedaan door de vrije markt ekonomie.

Je gelooft niet in het hervormen van traditionele strukturen?

Nee, de mogelijkheden om de bestaande milieu- en ontwikkelingsproblemen op te lossen kunnen niet tot stand komen binnen de huidige strukturen. Zo is de volwaardige inspraak van derde wereldlanden onontbeerlijk. Ook de belangen van grote industrieën en multinationals zijn te strikt verweven in de huidige instituten...

Ik vrees een vorm van milieuprotektionisme vanuit de technologisch hoogst ontwikkelde landen: er zullen allerlei milieunormen opgelegd worden aan derde wereldlanden, zonder de milieuproblemen bij de bron en in zijn algemeenheid aan te pakken. Ik zal je een voorbeeld geven. Chili moet zijn fruit in recycleerbare verpakkingen inpakken zoals opgelegd volgens Duitse normen (Töpfer, das Grüne Punkt). Anderzijds wordt het fruit in Chili gespoten met giftige pesticiden afkomstig van Bayer in Duitsland die enorme milieu- en gezondheidsproblemen meebrengen. Deze pesticiden zijn wel verboden in Duitsland en andere West-Europese landen. De gezondheid van de arbeiders is voor de Duitse overheid blijkbaar niet van

zo'n belang, maar de verpakking moet wel voldoen aan hun normen.

Is hier ook niet een taak weggelegd voor de Chileense overheid? Zij kan immers normen opleggen inzake pesticide-gebruik of -verbod.

Het is een heel complexe zaak. Chili werkt momenteel met een export-ekonomie: de economie is ongeveer voor 90% gebaseerd op ontginnen van natuurlijke grondstoffen: visvangst, mijnbouw, fruit, bosbouw... De rooibouw op de grondstoffen is de basis van het huidige economisch succes. Maar hoe lang kan dit blijven duren? In dit model overheerst de korte termijn doelstelling om zoveel mogelijk opbrengst te hebben met de goedkoopste middelen.

Wel heeft de overheid recent een milieukaderwet ontworpen, die echter fundamenteel zeer weinig beperkingen oplegt, wat inherent is aan het Chileens economisch model. Dit heeft te maken met de ontwikkelingsvisie van de overheid. Volgens mij moet ook hier naar alternatieven gezocht worden.

Momenteel is de Chileense overheid teveel bezig met de opruiming van de puinhoop na de Chileense diktatuur. Alle krachten richten zich op de politieke overgangperiode waarbij gewerkt wordt aan de overgang van een diktatuur naar een democratie.

Men stelt dit economisch model op dit moment nauwelijks in vraag.

Leeft de milieuproblematiek bij de gewone bevolking?

Absoluut. Miljoenen mensen ervaren de milieuverloedering aan den lijve. 4 à 5 maanden per jaar hebben mensen in de steden last van langdurige smogperiodes (in Santiago wonen 4 miljoen mensen): problemen met ademhaling en longen, ogen... Als de smogperiode dan gedaan is, duikt het probleem van de ozonlaag op. Het IEP vreest bovendien dat Chili in de toekomst met nog meer milieu-problemen zal te kampen krijgen. Oorzaak: de vrijhandelsakkoorden. Er bestaan nu al vrijhandelsakkoorden tussen de VS en Mexico. Chili

staat als een van de volgende landen op de wachtlijst. De druk op de natuurlijke grondstoffen zal dan nog toenemen en de industrieën die geen oplossingen hebben via "groene technologieën" zullen zich vestigen in Chili. Dit is nu reeds het geval in het zuiden van Chili waar Japanse en Canadese bedrijven zich graag vestigen. De milieunormen zijn er minder strikt en de arbeidskrachten goedkoper!

Wat zijn volgens jou de prioriteiten voor de milieu- en ontwikkelingsbeweging in het westen?

Volgens mij zit de derde wereldbeweging in het westen te vast in de projectenwerking. Projectenwerking biedt te weinig perspectieven voor de oplossing van de milieu- en ontwikkelingsproblemen. De milieubeweging van haar kant zit teveel vast in het euro-centrisme. Waar volgens mij dringend nood aan is, is een soort van internationale samenwerking.

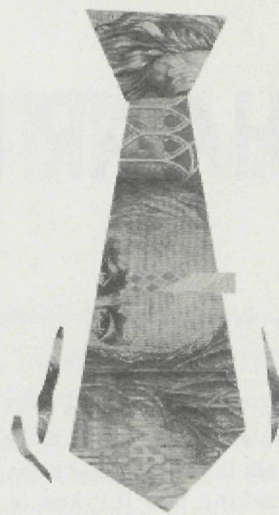
Ik geloof sterk in een "milieuhuwelijk" tussen hier en ginder, het westen en het zuiden, waarbij wederzijdse uitwisseling essentieel is.

Hiermee bedoel je dus zoiets als het klimaatverbond?

Dit gaat zeker in de goede richting, maar het zou nog konkreter ingevuld moeten worden. Bovendien zou het niet alleen op beleidsnivo maar ook op persoonlijk vlak tot een uitwisseling moeten komen. Mensen (of organisaties) moeten zich ook persoonlijk betrokken en verantwoordelijk voelen.

In Nederland zijn recent stappen gezet en is een soort kontraktmodel afgesloten met 3 derde-wereld landen, Costa Rica, Benin en Butan. Deze landen krijgen fondsen van Nederland, en omgekeerd vragen deze landen ook om in Nederland zelf bepaalde initiatieven te nemen. Beide partners engageren zich tot konkrete afspraken. Het is dus zeker geen éénrichtingsverkeer van Nederland naar één van de Zuiderse partners, maar een brede vorm van dialoog.

Ingrid Pauwels

**Meer dan
9.000 bankiers
geven uw geld
goeie raad.**

ASLK
Bankier waar ik best mee opschiet

VORMINGSWERK DIALOOG

zoekt voor
Werkgroep Technologie

KURSUSLEID(ST)ER (HT)

voor:

- * gezond en milieu-vriendelijk bouwen
- * energiebesparing

Opleiding:
architect /Ing. / Ir. / Hoger Technisch

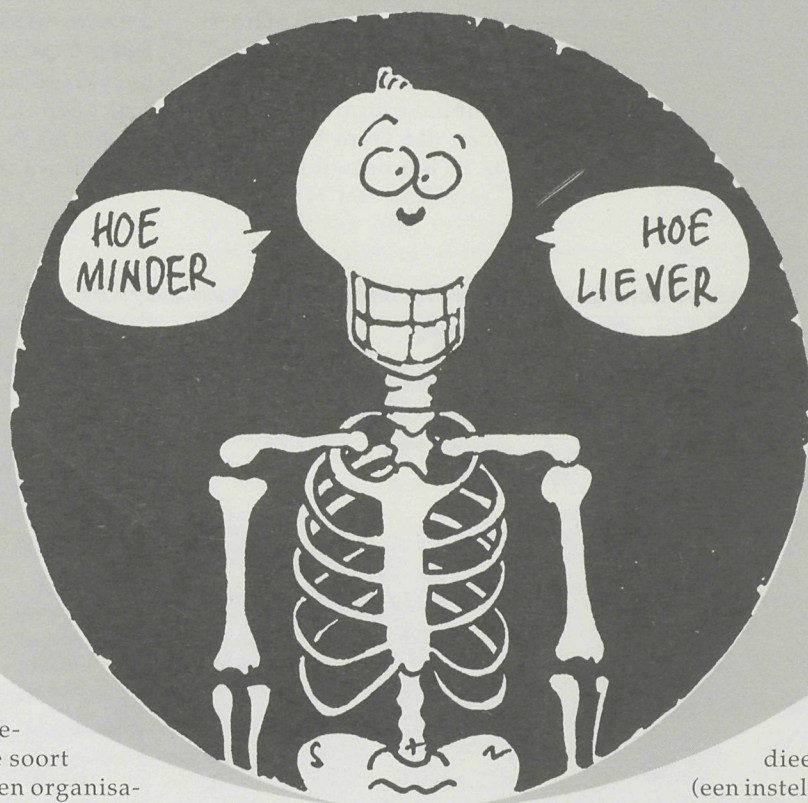
Uitvoeriger functieomschrijving
kan aangevraagd.
Kandidaturen met c.v.
voor 24 juli:

DIALOOG
Blijde Inkomststraat 109
3000 Leuven

Volksverlakkerij opgemerkt in uw brievenbus

TETRA? TARARA!

Elk schooljaar opnieuw overrompelt de grote brikverpakkingen-producent Tetra Pak de scholen en de leerkrachten met "edukatieve" lespaketten, beeldmatereriaal, werkpapieren en zelfs komputerspelletjes... Onlangs kregen vele Vlaamse huisgezinnen van deze multinational zelfs "objektieve milieu-informatie" in de brievenbus: een in het oog springende brochure en een sleutelhanger "als voorbeeld van een bruikbaar produkt gemaakt van gerecykleerde brikpakken". Over volksverlakkerij gesproken!

BBL heeft een heleboel reacties gekregen van mensen die deze demagogische kampanjevorm niet nemen. Deze soort kampanjes zet mensen en organisaties op een verkeerd spoor. Daarom vindt BBL het essentieel om enerzijds het standpunt van de milieubeweging hiertegenover te plaatsen en anderzijds de kampanje van Tetra Pak te duiden binnen het huidige verpakkingsbeleid van de overheid. Het is trouwens de taak van de overheid om een beleid uit te tekenen, een taak die niet overgenomen moet worden door enkele privébedrijven.

GRIJPEN WAT ER TE GRIJPEN VALT: OOST-EUROPA

Tetra Pak is één van de firma's die handig gebruik maken van Europees geld (beschikbaar voor investeringen in Oost-Europa) om hun produkten

op een onontgonnen markt te dumpen. In tegenstelling tot hun pleidooi voor milieuvriendelijke verpakkingen in West-Europa, noemt Tetra Pak de milieuvriendelijkheid van verpakkingen een 'pseudo-probleem' in Oost-Europa. Het echte probleem in Oost-Europa is, met de woorden van Tetra Pak: "Hoe hongerende mensen voorzien van voedsel?" Het is de BBL niet duidelijk hoe de import van fruitsapkonsentraat van Brazilië naar Oekraïne, waar het verpakt wordt in brikverpakkingen en verder geëxporteerd naar Europa en de V.S., voor beter gevulde winkelrekken kan zorgen!

Onlangs opende Tetra Pak een nieuw bedrijf in Hongarije. Dit initiatief werd gesubsidieerd door de Wereldbank (een instelling die beweert een grote milieu-verantwoordelijkheid te ontplooiën!). Er werd geen milieu-impakt studie gemaakt, want volgens Tetra Pak was dit "niet vereist".

ZONDER SKRUPULES

In de V.S. en Europa is het moeilijker om het marktaandeel nog jaarlijks (relevant) te doen stijgen. Enerzijds omdat de verzadigingsgraad ongeveer bereikt is en anderzijds door het toenemend milieubewustzijn van het publiek. Steeds meer mensen realiseren zich de ernst van de milieuvervuiling en kopen geen milieuschadelijke produkten, zoals brikverpakkingen, meer. In twee staten van de VS, Maine en Massachusetts werden de brikverpakkin-

gen verboden, omdat de recyklage van deze drankverpakkingen teveel problemen opleverde en daardoor het afvalprobleem toenam.

De reactie van Tetra Pak bleef - uiteraard- niet uit; als respons op bovenvermelde evoluties richtte Tetra Pak in 1990 de "Aseptic Packaging Council" (APC) op. Deze lanceerde een lobby en advertentie-campagne van 3 miljoen dollar per jaar en startte met inzamelsystemen en recyklageprojecten. Helaas voor Tetra Pak werd hun advertentie waarin ze beweerden dat de kartonnen fruitsapverpakkingen "even gemakkelijk te recycleren zijn als uw krant" als misleidende informatie beschouwd en werd APC een boete van 75.000 dollar opgelegd. Toch blijft Tetra Pak nog steeds beweren dat hun advertentie zonder meer waar is!

Tetra Pak zet de strijd verbeten voort. Volgens APC zouden reeds in 1991 honderd papierfabrieken ("hydro-

pulpers") ook post-consumer drank-kartons recycleren.

In Europa zetten verschillende nationale wetgevingen (Duitsland, Denemarken, Nederland, Zwitserland) inzake recyklage van verpakkingen, Tetra Pak ertoe aan ook te investeren in recyklage. Het is niet verwonderlijk dat precies in Duitsland (Diez), Nederland (Moerdijk) en Zweden (Korsnäs), landen met strikte wetgeving en eisen inzake recyklage van verpakkingen, pilootprojecten voor brik-recyklage werden uitgewerkt.

EKONOMISCHE WINST

Het begrip recyklage wordt door Tetra Pak enkel gebruikt als verkoopsargument, als public-relation-stunt. Enerzijds beweert Tetra Pak onomwonden dat verbranden (met energierecuperatie) de beste manier is om brikverpakkingen te verwerken. Anderzijds sloven ze zich uit om via hun publieke informatiekampanjes te tonen dat Tetra Pak actief betrokken is in het ontwikkelen en

implementeren van recyklage-technologie.

Tetrapak geeft zelfs toe dat de recyklage economisch absoluut niet rendabel is. De heer Nermark, onder-direkteur Marketing en Information van Tetrapak Internationaal: "*Tetra Pak mikt op verbranding omdat recyklage, alhoewel technisch haalbaar, vanuit economisch oogpunt bekeken geen goede oplossing biedt. Het scheiden van karton, aluminium en PE is te moeilijk*". Tetra Pak investeert dan ook enkel in recyklage in West-Europa, omdat hier verscheidene landen strenge recyklage-wetten hebben. Voor Nermark zijn drank-verpakkingen "*geen deel van het probleem, maar een deel van de oplossing*"!

EKOLOGISCHE BEKOMMERNIS?

NEE TOCH...

Recyklage biedt geen oplossing voor brikverpakkingen, omdat men slechts laagwaardige produkten kan maken waar geen vraag naar is

Het begrip recyklage wordt door Tetra Pak alleen gebruikt als verkoopsargument.

(alhoewel Tetrapak nochtans zijn uiterste best doet om deze behoeften te creëren). Er is totaal geen afzet voor de gerecycleerde Tetra Pak producten, zoals konstruktiemateriaal, versiering, gadgets... Vervolgens komt dit gerecycleerd materiaal (een mengeling van karton, polyethyleen (PE) en aluminium) vroeg of laat toch op de afvalhoop terecht. Dit gerecycleerd materiaal is niet onbeperkt bruikbaar omdat het zo'n mengeling is van verschillende soorten materiaal.

Naar scholen en gemeenten toe laat Tetra Pak echter uitschijnen dat recycling van brikverpakkingen ekologisch en economisch reeds perfect mogelijk is. Op de vraag van BBL hoeveel procent van het Belgisch of Vlaams aandeel van de brikverpakkingen er daadwerkelijk gerecycleerd wordt, bleef Tetra Pak het antwoord schuldig.

BRIKS NIET IN DUURZAME SAMENLEVING

De produktie van briks verslindt gigantische hoeveelheden grondstoffen. Jaarlijks verbruikt Tetra Pak in Europa 170.000 ton nieuw papier, wat voor het overgrote deel terecht komt op stortplaatsen of in verbrandingsinstallaties. Een triest gevolg hiervan zijn de grote monotone boomplantages in Skandinavië. Veel oorspronkelijke natuurbossen in dit gebied, met hun grote biodiversiteit, werden gekapt om plaats te maken voor deze ekologisch nageenoege dode "boomvelden" met één of hoogstens enkele boomsoorten.

Zowel het energieverbruik (proces- en transportenergie) als de emissies naar water en lucht wegen bij brikverpakkingen even zwaar - en in een aantal onafhankelijke studies zelfs zwaarder - door als bij meermalige verpakkingen. Het feit dat er momenteel noch economisch noch ekologisch verantwoorde recyclingmogelijkheden (voor sekundair hoogwaardige materialen) bestaan voor brikverpakkingen, doet de milieubalans helemaal doorslaan naar de negatieve zijde. Voor de milieubeweging is het duidelijk dat brikverpakkingen niet thuis horen in een duurzame samenleving, waar preventie en hergebruik als belangrijkste uitgangspunten gelden.

De pogingen van Tetra Pak om recycling te promoten, druisen volledig in tegen de beleidsopties

van de nationale en regionale overheden inzake afvalbeheer. Het Afvalstoffenplan van de Vlaamse overheid bepaalt immers duidelijk een hiërarchie: eerst proberen afval te voorkomen, dan hergebruik en pas als laatste recycling. Deze hiërarchie is zeer recent ook onderschreven door de nationale minister van Milieu (Onkelinx en haar opvolgster De Galan). Zij reageerden hiermee op de 'te zwakke' Europese ontwerpverpakkingsrichtlijn samen met een aantal andere Europese landen zoals Nederland, Duitsland en Luxemburg, landen die mee aan de kop staan inzake de uitbouw van een vooruitstrevend milieubeleid. Ons land wil inzake de verpakkingsproblematiek dus duidelijk mee inpikken op deze tendens. Ook in het ekotaksakkoord, een wet die door de nationale regering werd goedgekeurd, wordt het belang van voorkomen en hergebruik duidelijk in de verf gezet.

"KRITISCHE LEZING"...

Dat Tetrapak niet verlegen zit om een leugen minder of meer, constateerden we onlangs nog in één van hun brochures. Daar staat dat *"de levensloop van een drankkarton ter kritische lezing werd voorgelegd aan verantwoordelijken bij de overheid en milieubewegingen"*. Nergens wordt verwezen naar het standpunt van de 4 Belgische milieufederaties (Bond Beter Leefmilieu, Inter-Environnement Bruxelles, Brusselse Raad voor het Leefmilieu en Inter-Environnement Wallonie) n.a.v. de vraag van Tetrapak om deel te nemen aan overleg (brief daterend van 26 november 1991 en 17 december 1991).

BBL, IEB, Bral en IEW hebben geweigerd deel te nemen aan het overleg. De milieubeweging kan onmogelijk achter dergelijke initiatieven staan. Op 31 januari 1992 stuurden de 4 milieufederaties en de konsumentenorganisaties OIVO en Crioc een brief naar de bevoegde ministers (onderwijs: Van den Bossche, Di Rupo; milieu: Lutgen, De Batselier, Gosuin), waarbij de ministers van onderwijs gevraagd werd de campagne van Tetrapak te onderzoeken bij de Advieskommissie voor Laakbare Praktijken en de ministers van Leefmilieu werden gewezen op de tegenstrijdigheden tussen de initiatieven van Tetrapak en de beleidsintenties inzake verpakkingen.

Ingrid Pauwels

AFVALSTOFFENPLAN

In Vlaanderen heeft de OVAM (Openbare Vlaamse Afvalstoffenmaatschappij) haar beleidslijnen uitgetekend in het tweede Afvalstoffenplan, een plan met verordenend karakter. De pijlers waarop dit plan steunt, zijn preventie in eerste instantie en hergebruik en recycling in de tweede plaats.

Het Afvalstoffenplan stelt tal van instrumenten voor, onder andere:

- *regulerende heffingen*: moeten de konsument of producent ertoe aanzetten om z'n gedrag te wijzigen,
- *produktheffingen*: heffingen op producten die een te zware belasting betekenen voor het milieu,
- *stofstatiegeld*: door een statiegeldsysteem op bepaalde stoffen of producten wordt de konsument gestimuleerd om deze producten terug te brengen naar de winkel,
- *aanvaardingsplicht*: de producent wordt verplicht zijn eigen produkt, eens dit in de afvalfase terecht is gekomen, terug te nemen,
- *maximumquota op reklamedrukwerk en verpakkingen*.

EKOTAKSEN

Ook de recent goedgekeurde wet op de ekotaksen past volledig in de algemene filosofie van het Afvalstoffenplan. De ekotakswetgeving voert concreet een heffing in op milieubelastende producten (ook verpakkingen) waarbij de konsument de mogelijkheid wordt geboden te kiezen voor een milieuvriendelijker alternatief waarvoor hij niet moet betalen.

Deze wetgeving vertrekt van een aantal algemene uitgangspunten zoals het ontraden van de produktie- en konsumptieprocessen die zeldzame grondstoffen verspillen en in velerlei opzicht milieuvriendelijk zijn, energie rationeel gebruiken, spaarzaam omgaan met natuurlijke hulpbronnen door het hergebruik, de terugwinning en de recycling van grondstoffen, minder vervuillende produktietechnieken toepassen...

Specifieke doelstellingen inzake verpakkingen zijn het aanmoedigen van herbruikbare drankverpakkingen, doeltreffende recycling en ontmoedigen van het gebruik van bepaalde verpakkingsmaterialen.

BOEK & MILIEU

De wereld in de waagschaal: een Marshallplan voor de aarde, Al Gore, uitgave van Het Spectrum, verdeeld door Standaard Uitgeverij, 1993, 456 p., ISBN 90-274-3297-X, 895 fr., boekhandel.

Al Gore, vice-president van de VS, stelt in dit boek zijn wereldmilieu-plan voor, waarin hij pleit om de grondslag van onze beschaving te veranderen. De helft van het boek wordt besteed aan de oorzaken en bespreking van de huidige milieuproblemen en milieubeleid. Dan volgt als oplossing het Marshallplan zelf, waarin kringloopeconomie, "groene" technologie, sociale hervormingen en geboortebepijking de centrale punten vormen.

De biologische waarde-ringskaart, Gemeentelijke milieuanbtenaren Provincie Antwerpen Gempa, tel. 03/238.58.84, 1993, 54 p., 150 fr.

Verslag van de studiedag van 7.12.1992, waarin de bruikbaarheid van de biologische waarde-ringskaart voor het gemeentelijk natuurbeleid aan bod komt. Uiterst aktueel gezien de opmaak van de Gemeentelijke Natuur-ontwikkelingsplannen (de GNOP's) overal van start gaat. Met case-study Merelbeke.

De milieugerichte levens-cyclusanalyse van vier typen vloerbedekking, Wetenschapswinkel Biologie Utrecht, 1993, 112 p., ISBN 90-5209-037-8, 20 gulden overmaken op postbanknr. 2054419, "bestelling 1993-4" vermelden.

Vergelijkend onderzoek naar de milieu-effekten van vier soorten vloerbedekking: linoleum, getuft tapijt (met wol en met polyamide) en vinyl worden vergeleken. Linoleum is duidelijk de beste oplossing. Minder milieuvriendelijk zijn in die volgorde: getuft tapijt met wol en vinyl. Getuft tapijt met polyamide scoort het slechtst.

De ziekte van het gangbare, Raf Janssen en André Bons, Commissie Oriënteringsdagen te Utrecht, 1993, 140 p., ISBN 90-71003-16-7, 480 fr. over-maken op PR 000-1648401-80 (280 fr. voor mensen met minimuminkomen).

Dit boek plaatst vraagtekens bij vanzelfsprekendheden over rijkdom en gezondheid. Het huidige stelsel van de verzorgingsstaat is ongezond en afhankelijk van de geld- en markteconomie, die wereldwijd mensen veramt en de natuur vernietigt. De auteur pleit voor een andere manier om duurzame bestaans-zekerheid te bekomen.

Papier en milieu: de ongebleekte waarheid over (kringloop)papier, een uitgave van JNM, tel. 091/23.47.81, 1993, 43 p., 20 fr.

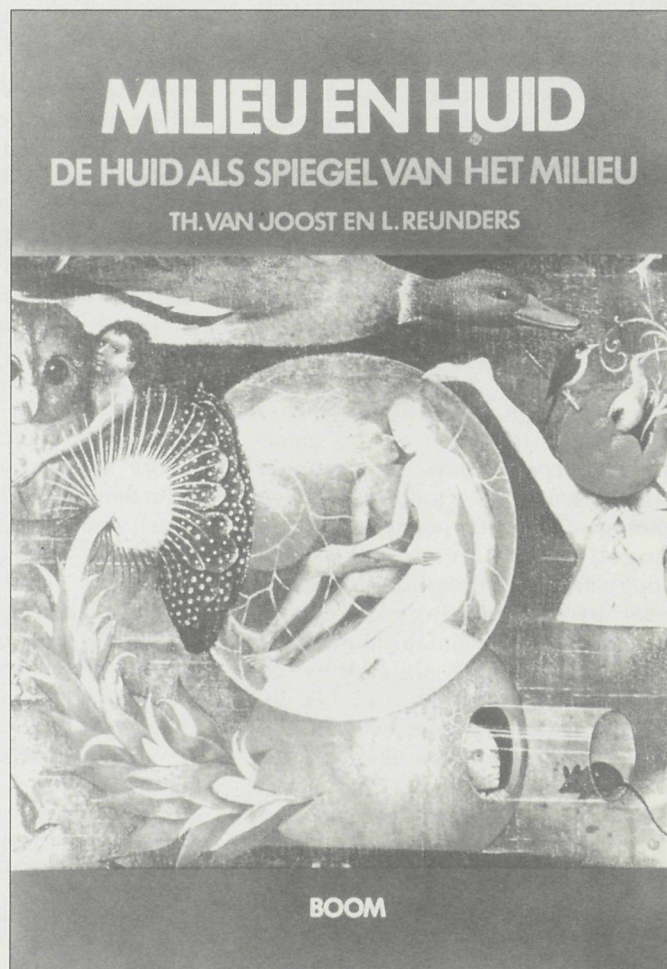
Nieuwe brochure over de milieu-effekten van papierproductie, en aanbevelingen om over te schakelen op kringlooppapier.

Kompleet met adressenlijst, verdelers van kringlooppapier, en praktische tips.

"Panda manieren" en "Ozoncampagne", WWF-België, tel. 02/347.30.30, 1992, bij de edukatieve dienst.

Twee milieu-edukatieve dos-siers. De kampanje "Panda manieren" wil een eerste aanzet zijn tot een permanente en aktieve milieu-opvoeding thuis en op school. De brochure bestaat uit werkbladen rond energie, water, lucht, afval e.d., met telkens informatie voor de leerkracht en leerlingenaktiviteiten. De "ozonkampanje" richt zich vooral tot het sekundair onder-wijs in het Brussels gewest en bestaat uit een praktische hand-leiding om schade aan planten door luchtvervuiling te evalue-ren.

Recente ontwikkelingen inzake milieuvergunningen, uitgeverij die Keure, tel. 050/

33.12.35, 1993, 128 p., ISBN 90-6200-660-4, 1450 fr., boekhandel.

Tweede deel in de reeks "Milieurechtsstandpunten" van de Leuvense milieujuristen. Verslag van een gelijknamig studiedag met kommentaar op Vlare I en II, de milieuvergunning in het Brussels gewest en een Europese richtlijn terzake.

Economische formulering van het ruimtelijk mestoverschottenprobleem, L.H. Lauwers, Landbouw-Economisch Instituut LEI, tel. 02/211.72.11, 1993, 42 p., LEI-studie nr.548.

Sinds de mestwetgeving van kracht is, worden mestoverschotten vervoerd naar gebieden waar het mestprobleem minder voelbaar is. In deze studie worden de theoretische kosten berekend voor verschillende probleemsituaties, rekening houdend met toekomstige ontwikkelingen (strengere bemestingsnormen, betere mineralenbenutting).

De grauwe klauwier, temanummer van "Het Vogeljaar", februari 1993, 48 p., 5 gulden overmaken op postrek. 964472 van "Het Vogeljaar" te Hedel (Ned.)

De achteruitgang van de grauwe klauwier in België en Nederland is tekenend voor onze wanzorg voor het landschap. Bermstruiken, kleine veldbosjes, heggen en houtwallen zijn typische pleisterplaatsen van deze vogel. Deze kleine landschapselementen zijn bij ons echter voortdurend bedreigd. Voor wie alles wil weten over de grauwe klauwier en zijn biotoop.

Ecobalansen van verpakkingen: synthese van informatiebronnen, Brussels Instituut voor Milieubeheer, tel. 02/775.75.11, 1993, 114 p., te verkrijgen bij de afdeling informatie.

Over de milieu-effecten van verpakkingen is het laatste woord nog niet gezegd. Het BIM

zette informatie over ekobalansen uit verschillende landen op een rijtje. Aan de hand van een 50-tal fiches werden evenveel documenten geanalyseerd. Naast een globale beoordeling bevatten de fiches bibliografische gegevens, de beoordeling van de kwaliteit van de gegevens en de methode om de ekobalans tot stand te brengen, de resultaten en de besluiten van de auteurs. Met nuttige adressenlijst.

Gemeentelijk verkeersveiligheidsbeleid: vademecum, Belgische Instituut voor de Verkeersveiligheid, tel. 02/244.15.11, 1993, 154 p., 550 fr.

Instrument voor het gemeentelijk verkeersveiligheidsbeleid, dat ook handig kan zijn voor verkeersgroepen e.d. Het vademecum besteedt vooral aandacht aan weginrichting en verkeerstechnische voorzieningen met aandacht voor snelheidsbeheersing. Daarnaast oog voor de uitgangspunten, bevoegdheden en subsidiemogelijkheden.

Plutonium in België, publikatie van de Medische Vereniging ter Preventie van een Atooomoorlog, tel. 02/218.71.09, 1993, 40-tal p.

Aanvulling op het boek "Deadly gold of the nuclear age". Het rapport wil de aandacht vestigen op het gebruik van de MOX-brandstof in Belgische kerncentrales, en over de betekenis van de plutoniumproduktie en -verwerking in België. Aktiepakket aan te vragen.

De Vlaamse Milieumaatschappij: het argusoog in Vlaanderen, tel. 053/78.61.29, 1993, 48 p.

Nieuwe voorstellingsbrochure, met o.a. informatie over de diverse meetnetten voor water en lucht, de waterzuiveringsprogramma's, milieuplanningen en waterheffingen.

Libellen in België, JNM, tel. 091/23.47.81, 1993, 8 p., gratis.

Brochure die kadert in het lopende libelleninventarisatie project. Omdat de libellen in België sterk met uitsterven bedreigd zijn, werd deze inventarisatie opgezet. Iedereen die wil meewerken kan contact opnemen met het JNM-sekretariaat.

Natuurontwikkeling en recreatie in het Meetjesland, Opbouwwerk Meetjesland, tel. 091/77.60.33, 1993, 80 p.

Verslag van een project dat voor de regionale ontwikkeling van de streek moet zorgen d.m.v. de verbinding van interessante natuurgebieden en de ontwikkeling van een hoogwaardig fiets- en wandelpadennet daartussen.

Het is de bedoeling dat gemeentebesturen, milieugroeperingen, landbouwkringen en recreanten ideeën, tips en aktievoorstellen terugvinden om dit toekomstperspektief waar te maken.

Afvalwaterzuivering met een helofytenfilter, M. Veerbeek, Wetenschapswinkel Biologie te Utrecht, tel. 00/31/30/53.73.63, 1993, 40 p., ISBN 90-5209-036-X; 7,50 gulden.

Nieuw rapport over alternatieve waterzuivering. De mogelijkheid om helofytenfilters zoals rietaanplant aan te wenden als tweede stap bij het zuiveren van huishoudelijk spoel-, bad- en waswater.

Bij OVAM zijn twee publikaties beschikbaar over papiergebruik en afvalbeleid. "Milieubewust papiergebruik op kantoor" + bijlage (500 fr.), en het verslag van de studiedag in Aalst van 10 maart 1993: "Het afvalbeleid inzake papier en karton", tel. 015/20.83.20.

De handleiding voor kantoren is vooral praktisch gericht naar de aankoop van milieuvriendelijke papiersoorten en naar de selectieve inzameling. De bijlage bevat een overzicht van papiersoorten op de markten de leveranciers. Het verslag van de studiedag bevat bijdragen over de aankoop van milieuvriendelijke

papiersorten in het algemeen en de selectieve inzameling van papier en karton gericht op de afzet. Minister De Batselier kondigt een aktieplan aan voor dit laatste punt, wat gezien de huidige crisis in de oud-papiermarkt zeker een dringende noodzaak is.

Milieu en huid: de huid als spiegel van het milieu, Th. van Joost en L. Reynders, uitgeverij Boom, verdeeld door Denis & C°, tel. 03/321.38.52, 1992, 201 p., ISBN 90-5352-002-3, 970 fr., boekhandel.

Een volledig overzicht van de negatieve invloeden van de omgeving op onze huid en onze gezondheid, met aanwijzingen om de huid te beschermen. Het boek biedt informatie over de invloed van licht, cosmetika, voedingswaren, geneesmiddelen, kledij en sieraden op de huid. Ook de risico's van arbeidsomstandigheden in de grootschalige industrie en in ambachtelijke situaties, en de blootstelling aan giftige stoffen worden besproken.

Martine Langen

DE MILIEUBIBLIOTHEEK VAN DE BBL

De milieubibliotheek is open elke maandag en dinsdag van 9 tot 12 en van 14 tot 17 uur. Op woensdag enkel op afspraak. Je kan er meer dan 13.000 boeken en 300 tijdschriften inkijken; er wordt echter niets uitgeleend. Beperkte dokumentatieaanvragen worden opgestuurd tegen 5 frank per kopie. Publikatielijsten over bepaalde thema's kunnen worden aangevraagd

De boeken en rapporten die hier worden voorgesteld, zijn gewoonlijk niet bij de Bond Beter Leefmilieu te verkrijgen. Ze zijn wel te bekijken in onze uitgebreide milieubibliotheek. Nagenoeg alle Nederlandse uitgaven kan je bestellen bij: MilieuBoek Postbus 18169 NL-1001 ZB Amsterdam 020/624.49.89 (het goedkoopst via de post)

PuZZELen

Door Dirk Serneels

Nadat je onze MILIEURAMA-puzzel tot een goed eind hebt gebracht, kan je met de letter-cijfer-kombinaties onderaan de naam vinden van een gekend Amerikaans "milieu-publicist".

Wie z'n oplossing opstuurt naar *Milieurama Puzzelen*,

Overwinningstraat 26 bus 11, maakt kans om als winnaar van een BBL-boekenpakket uitgeloot te worden. Doen dus!

De oplossing van de maand mei was: "slachthuizen".

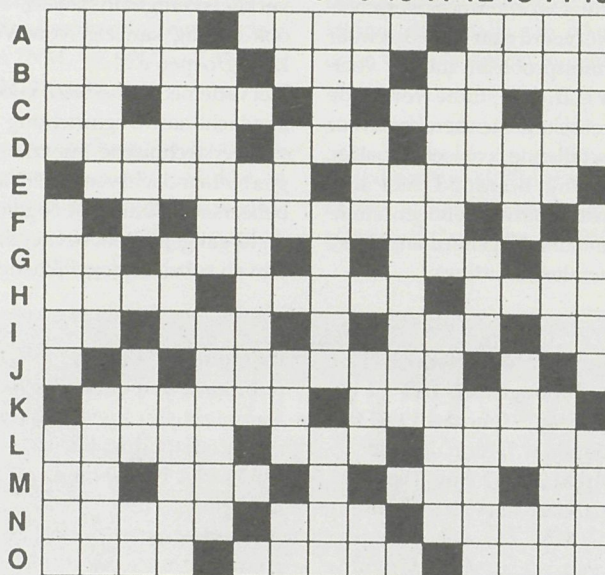
HORIZONTAAL

- A. Roofvogel - geurhinder - bergplaats
- B. Iemand van adel - geluidseenheid - koprol in de lucht
- C. En dergelijke - nachtvogel - bleoiwijze - geboorteplaats van Abraham
- D. Beeldraadsel - zwemvogel - roofvogel
- E. Dag vol tegenslagen - Palestijnse leider
- F. Nederlandse kaassoort
- G. Ambtshalve - een zekere - ambibie - op dit moment
- H. Deftig en verijnd - balieraam - koraaleiland
- I. Eminentie - Verenigde Staten - Europeaan - loofboom
- J. Waterplant
- K. Portugese wijn - wederkerig voornaamwoord
- L. Deel van de tong - milieueffektrapportering - bijenhouder
- M. Plus - gesteente - Belgische weersvoorspellers - bevel
- N. Loopstok - sporeplant - larie
- O. Plakband - vrucht - liefdesgod

VERTIKAAL

- 1. Deel van een vogel - parlementaire vakantie - besmettelijke ziekte
- 2. Slang - eenheid van elektrische weerstand - hoornrog
- 3. Frans lidwoord - wurgslang - vierhandig zoogdier - vinylschijfje
- 4. Waadvogel - Europese eenheidsmunt - keukenkruid
- 5. Limburgse mijngemeente - geraamte
- 6. Arend
- 7. Dansgelegenheid - Turks bevelhebber - jong schaap - meester
- 8. Broer van Kaïn - Amsterdam - struisvogel
- 9. Natrium - toiletgerei - ijzerhoudende grond - tin
- 10. Kruipend dier
- 11. Afrikaanse woestijn - bewoner van Groenland
- 12. Glazen kan - mannetjesbij - organische ammoniakverbinding
- 13. Aluminium - ton - gat in het ijs - zuster
- 14. Staartbeen - Noach - streek
- 15. Pekkrans - groenblijvende heester - sterk smakend

1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12 13 14 15

H6 K9 N1 A15 O12 C12 D3 I12 N11 J13 G5

Oplossing van het mei-nummer.

HORIZONTAAL: A. Bies-wezel-klas; B. Indië-gal-poort; C. Ed-fee-zee-Eu; D. tumor-aga-drank; E. Sander-Alaska; F. Esdoren; G. Em-BRT-ets-nu; H. Deze-luier-ezel; I. Ei-omamat-es; J. Anemoon; K. Brando-eskimo; L. Krant-sar-amorf; M. La-kei-dra-do; N. Engel-mee-agger; O. Eder-larve-oord.

VERTIKAAL: 1. Biet-ceder-klee; 2. Indus-mei-brand; 3. Ed-Mao-ara-ge; 4. Sifon-beo-anker; 5. Eerder-mantel; 6. Estland; 7. Eg-ARD-Eos-ma; 8. Zaag-opium-ader; 9. El-aar-oer-ev; 10. Leermos; 11. Pedant-Ankara; 12. Koers-set-imago; 13. LO-aks-VMO-go; 14. Arena-nee-order; 15. Stuk-hulst-Ford.

KALENDER

MAASWINKEL

Op 12 september, 14 uur, huldigt de provinciale vereniging voor natuur- en milieubehoud Orchis officieel de *natuureducatieve uitbouw van de Maaswinkel* in. Aansluitend is er een wandeling in de Maas- uiterwaarden. Voor meer info:

Orchis vzw,
Populierenlaan 30,
3621 Rekem-Lanaken,
011/71.44.44.

VORMING

Dit najaar en begin volgend jaar organiseert HIVA-vorming van de KULeuven een aantal studiedagen en lessenreeksen rond milieu, onder andere over Vlarem en "integrale milieuzorg".

Info: HIVA,
Weligerveld 6,
3212 Pellenberg,
016/46.39.93.

MILIEUWETENSCHAP

Op vrijdag 17 september organiseert het Instituut voor Milieukunde van de U.I.A. een informatiedag over de opleidingsprogramma's *Milieuwetenschap* (3

opties waarvan 2 in voltijds en 1 in deeltijds onderwijs) en de 7de kursuspromotie van het post-akademisch programma *Milieukunde*. Deze opleidingen willen een bruikbare basis-kennis in de milieuwetenschappen aanreiken. De deeltijdse cursus wordt door het Instituut voor Milieukunde specifiek ingericht voor personen die in hun beroepssituatie met een of meer aspecten van de milieuproblematiek in aanraking komen en er meer informatie over willen. Uiteraard worden ook andere belangstellenden toegelaten. Wie geïnteresseerd is, kan een gedetailleerde brochure aanvragen. Voor verdere inlichtingen kan je terecht bij mevr. M. Sys, Instituut voor Milieukunde, Universiteitsplein 1, 2610 Wilrijk, 03/820.21.14.

MILIEUBEURS 1

Van 19 tot 22 oktober loopt de IFEST-beurs (International Trade

Fair for Environmental & Safety Technologies - internationale vakbeurs voor milieutechnologie en arbeidsveiligheid). Deze beurs is hoofdzakelijk bedoeld voor mensen die beroepshalve betrokken zijn bij één of ander aspect van milieu en arbeidsveiligheid. Plaats van het gebeuren: Flanders Expo te Gent. Inlichtingen: 09/240.92.11.

MILIEUBEURS 2

Van 22 tot 26 oktober gaat op de Heyzel te Brussel de internationale milieubeurs *Green Fair 1993* door. Dit is een "milieubeurs voor iedereen". Het aanbod is dan ook zeer divers. De nationale natuur- en milieuverenigingen en federaties zullen er zijn, BBL dus ook, en bedrijven stellen er hun milieuvriendelijke producten voor, gaande van voeding en lichaamsverzorging tot bouwmaterialen en reizen.

Nadere informatie:
02/511.38.60.

MILIEURAMA
13e jaargang
maandblad van de
Bond Beter Leefmilieu

Redactie en administratie

Bond Beter Leefmilieu
Overwinningstraat 26,
B-1060 Brussel
Tel. 02/539.22.17

Abonnementen

60 BF (los nummer)
650 BF (jaarabonnee)
800 BF (buitenland)
1300 BF (steunabonnee)
op rekeningnummer
001-1475409-18
van de Bond Beter
Leefmilieu vzw

Hoofredacteur en verantwoordelijke uitgever

Lieve Grauls
Overwinningstraat 26,
B-1060 Brussel

Eindredacteur

Patrick De Koster

Werkten mee aan dit nummer:

Rik De Baere
Patrick De Koster
Frans Geys
Eric Goubin
Lieve Grauls
Danny Jacobs
Martine Langen
Bea Looftens
Ingrid Pauwels
Ludo Segers
Dirk Serneels
Spender & Nevada
Mauricette Van Houdt
Dirk Van Regenmortel
Luc Verhaegen

Vormgeving

MIOS vzw

Druk

Pandava
(Ekeren)

Copyright

Overname van artikels
wordt aanbevolen,
mits bronvermelding.

MILIEURAMA WORDT
GEDRUKT OP 100%
POSTKONSUMPTIE-, NIET
GEBLEEKT PAPIER.
DE KAFT IS NIET CHLOOR-
GEBLEEKT. DE INKT IS OP
VEGETALE BASIS.

PRETTIGE VAKANTIE!

DIREKTE BEURSINFO TEL +32(0)9/220.28.21

DE OPLOSSING VOOR UW MILIEUPUZZEL

INTERNATIONALE VAKBEURS VOOR MILIEUTECHNOLOGIE EN ARBEIDSVEILIGHEID

Op IFEST krijgt u een totaalbeeld van het aanbod op de milieumarkt : produkten, diensten en advies. Kortom, alles wat u moet weten in het kader van uw milieubeleid. Nu en voor de toekomst.

Meer dan 400 exposanten, waaronder de overheid, leggen samen met u de stukken van uw milieupuzzel op de juiste plaats. Stuur of fax ons daarom onderstaande bon voor een volledig informatiepakket over de beurs en het randprogramma.

19-22/10/'93

10.00 -18.00

STUUR MIJ DE IFEST BEURSINFORMATIE EN HET RANDPROGRAMMA

BEDRIJF																					
ADRES																					
PLAATS																					
NAAM	DHR.	☐	MEV.	☐																	
FUNCTIE																					
TAAL	N	☐	F	☐	E	☐	D	☐													
											NR.										
											POSTNR.										

IFEST P/A FLANDERS EXPO - MAALTEKOUTER 1 - B-9051 GENT FAX+32(0)9/221.76.05